NHLRP National Home Language Reading Programme

Padiso

SEHLOPHA SA 3

SESOTHO

PUO YA LAPENG

KOTARA YA 1 & 2

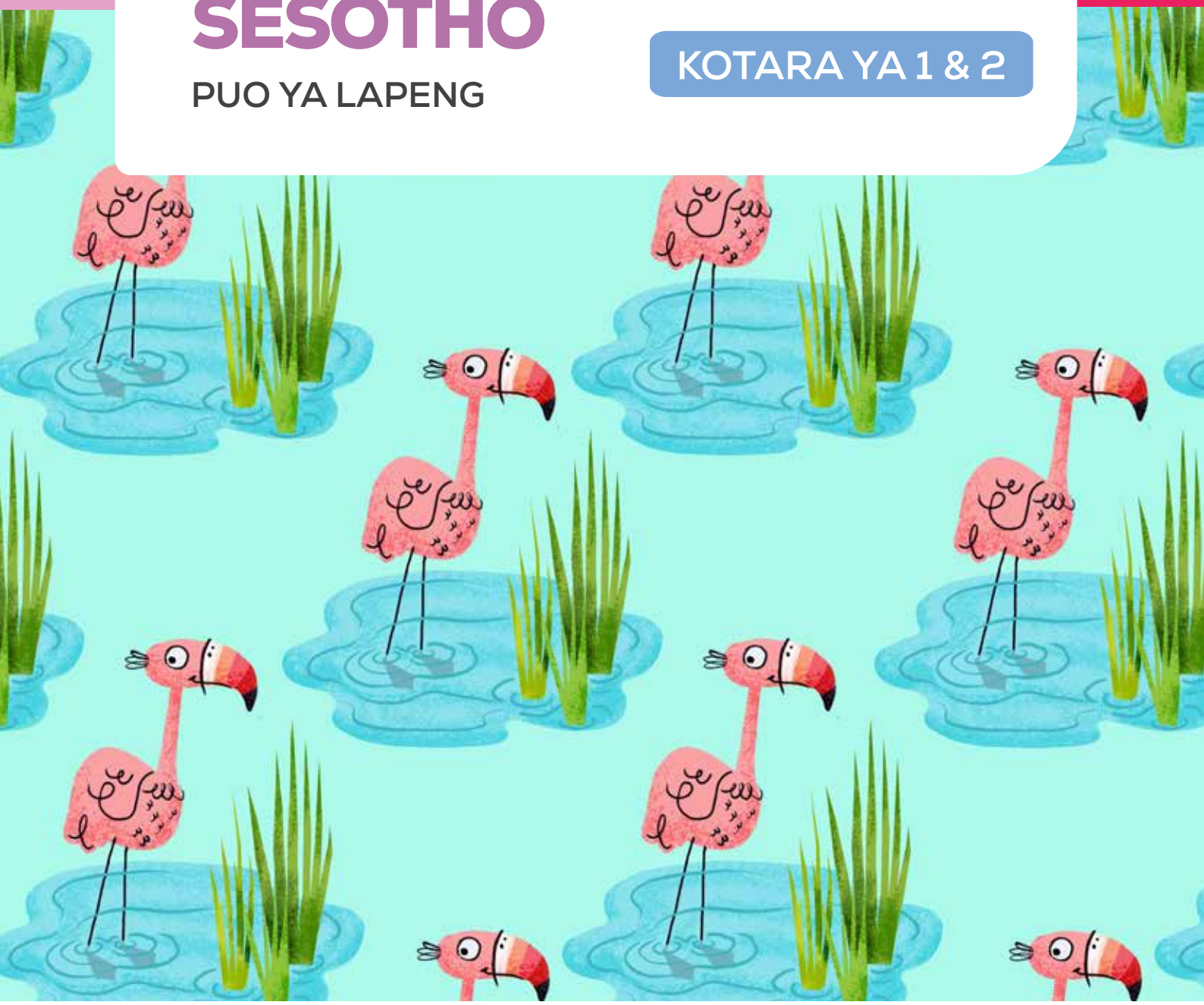

basic education
Department: Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL EDUCATION COLLABORATION TRUST

ETDP SETA

2030 NDP

Read to Lead
A Reading Nation is a Leading Nation

SACE

Padiso

SEHLOPHA SA 3 | KOTARA YA 1 & 2

SESOTHO

NHLRP | National Home Language Reading Programme

Dikahare

Kotara ya 1 1

Mookotaba: **Re kena leetong 2**

Beke ya 1 2

Beke ya 2 9

Mookotaba: **Re lokisa dintho 17**

Beke ya 3 19

Beke ya 4 27

Mookotaba: **Re leka ho tshepahala 35**

Beke ya 5 37

Beke ya 6 45

Mookotaba: **Thuto ya rona 53**

Beke ya 7 55

Beke ya 8 63

Kotara ya 2 71

Mookotaba: **Re a ikwetlisa 72**

Beke ya 1 72

Beke ya 2 82

Mookotaba: **Re bangodi 90**

Beke ya 3 90

Beke ya 4 100

Mookotaba: **Re mosa 108**

Beke ya 5 108

Beke ya 6 118

Mookotaba: **Re baenjenere 126**

Beke ya 7 126

Beke ya 8 136

KOTARA YA 1

Mookotaba: Re kena leetong

Ntlafatso ya puo:

Maele

Polelo e kgutshwane ya setso e fanang ka keletso. Hangata maele a kenyelletsa puo ya tshwantshetso jwaloka mokgabo-puo.

Ho tsamaya ke ho bona

Maele ana a bolela hore ha o etela dibaka tse ntjha, o bona le ho ithuta dintho tse ntjha. Ho nka maeto ho re thusa ho utlwisisa lefatshe le ho sibolla dintho tse ding tse thabisang tseo o neng o keke wa di tseba ha o dutse sebakeng se le seng. Ha o nka maeto, o bona lefatshe ka tsela e fapaneng hobane o ithuta kamoo batho ba dibakeng tse fapaneng ba phelang ka teng.

Dipale:

Leeto le leholo la Shamiso

Maeto a Phakela

Tlotlontswe

ho nka leeto:	Ho ya sebakeng se itseng ka koloi, terene kapa sefofane.
Zimbabwe:	Naha e fumanwang karolong e Borwa kotinenteng ya Afrika, Leboya ho Afrika Borwa.
ntlo ya borena:	Ntlo e kgolo, e ntle moo morena le mofumahadi ba dulang teng.
badimo:	Batho ba heno ba neng ba phela kgale, jwaloka baholoholo ba hao.
boholoholo:	Kgale, nakong ya boholoholo (jwaloka meaho ya kgale kapa ditshomo).
polelwana:	Polelo e kgutswanyane ka tlasa setshwantsho e se hlalosang.
tjhaka:	Ho ya bona motho kapa sebaka se itseng nakwana.
tlhaloso:	Mantswe a re bolellang hore ntho e shebahala jwang, e utlwahala jwang, le hore e jwang.

Tlotlontswe

dira:	Batho kapa dihlopha tse kgahlanong le tse ding, kapa batho ba lwantshanang.
mohlompehi:	Moetapele ya jwaloka morena.
leeto:	Ho ya sebakeng se seng seo o sa duleng ho sona.
sutukheisi:	Mokotla o sebopeho sa lebokoso o sebedisetswang ho kenya diaparo le dintho tse ding tsa hao ha o nka maeto.
pakela:	Ho kenya diaparo le dintho tse ding tsa hao ka sutukheising kapa ka mokotleng pele o nka leeto.
pakolla:	Ho ntsha diaparo le dintho tsa hao ka sutukheising ha o fihla sebakeng seo o se etetseng, kapa ha o fihla hae.
tekete:	Sekgetjhana sa pampiri se o dumellang o palame bese, terene kapa sefofane.

Botsa ba lelapa la hao

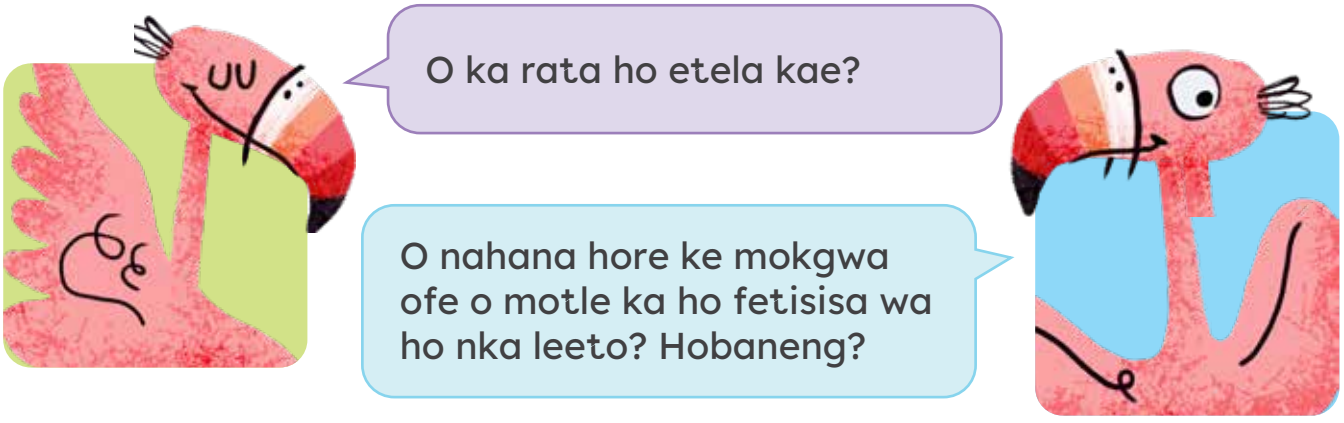

Mookotaba: **Re kena leetong**

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Lengolo ho motswalle ka ngollano

2657 Moeketsi St
Naledi
1868

2 Phato 2022

Motswalle Matshediso,

Ke tshepa hore o ntse o phela hantle, ntle le molato. Mosuwetsana wa ka o re kgothaleditse ho ngola mangolo. Mohlomong ho tla ba monate ho ngollana.

Ha ke tsebe letho ka Egepeta moo o dulang. Mohlomong o ka mpolella ho itseng. Ho tla ba monate ho ba le motswalle ya tswang Egepeta.

Ke na le dilemo tse robong. Ke moshemane.

Ke na le mahlo a sootho le letlalo le sootho. Ke dula sebakeng se bitswang Ennerdale Afrika Borwa. Batho ba bangata ba dula mona. Nna le metswalle ya ka re bapala bolo ya maoto letsatsi le letsatsi. Re bapalla seterateng sa rona ho fihlela ho ba lefifi.

Sontaha ke letsatsi leo ke le ratang ka ho fetisisa. Re qala ka ho ya kerekeng moo ke bonang bomotswala ba ka. Kamora moo re besa nama. Peso nama ke ha re pheha nama mollong ka ntle.

Ke Kereiting ya 3. Ke tsamaya ka maoto letsatsi le leng le le leng ha ke ya sekolong. Ke rata Dipalo le ho bala.

Ke batla ho ithuta ka bophelo ba hao. Egepeta ho jwang? Ke eng seo le se etsang ho ithabisa? Ke kopa o nngolle le ha mosuwetsana wa hao a sa re o nngolle.

Motswalle wa hao ka ngollano,

Thabiso

Kutlwisiso

Ngolang dikarabo dibukeng tsa lona tsa mosebetsi:

1. **Tema ena ke:**
   a. Lengolo
   b. Thothokiso

2. **O nahana motswalle ka ngollano ke eng?**
   a. Motswalle ya o fang pene.
   b. Motswalle ya o romellang mangolo.

3. **Thabiso o batla ho tseba eng ka bophelo ba Matshediso?**
   a. Matshediso o etsa eng bakeng sa ho ithabisa.
   b. Matshediso o rata ho ja eng.

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Leeto le leholo la Shamiso

Shamiso le ba lelapa la hae ba ne ba tatetse matsatsi a phomolo a dikolo. Ba ne ba tlo etela ba leloko la bo bona Zimbabwe. Tseleng e lebang moo, ba ne ba rerile ho kgefutsa nakwana sebakeng se bitswang Great Zimbabwe. Shamiso o ile a fuputsa ka sebaka sena inthaneteng. A fumana hore ke motse o moholo le ntlo ya borena ya mehleng ya kgale.

“Kgele! Ke taba tse kgahlisang jwang,” Shamiso a nahana. O ne a thabetse ho etela sebaka sa badimo ba hae.

Ha ba fihla Great Zimbabwe, ba ile ba kopana le motataisi wa baeti. “Le amohetswe mona Great Zimbabwe,” a rialo. “Sebaka sena se ahilwe dilemo tse makgolokgolo tse fetileng.”

Kahara museamo, Shamiso o ile a bona difaha tsa kgauta, terata ya koporo, le difaha tsa kgalase. “Difaha tseo di tswa China!” ho rialo motataisi. “Sena ke sesupo sa hore batho ba Great Zimbabwe ba ne ba hwebisana le batho ba tswang mafatsheng a fapaneng.” Shamiso o ile a ikutlwa a le motlotlo ka badimo ba hae.

Ho tloha moo, ba lelapa la habo Shamiso ba ile ba etela lerako le leholo, le tjhitja la lejwe. Ba ile ba ithuta hore moaho ona o ne o ahetswe Mafumahadi. Ba ile ba ithuta le hore Zimbabwe e bolela hore ‘ntlo e kgolo ya lejwe’.

Hamorao, Shamiso le ba lelapa la habo ba ile ba etela motsana. O ne o ahilwe jwaloka metse ya badimo ba bona. Ba ile ba bona batho ba bina, ba tjeka feela jwaloka badimo ba bona.

Qetellong, ba ile ba hlwella leralla ho ya bona moo batho ba neng ba rapela teng. Shamiso o ile a ema tlhorong ya leralla, a sheba meaho e metle tlase.

Kgele! Ho hotle jwang! A rialo. “Ke motlotlo ka mosebetsi oo badimo ba rona ba o entseng.”

“Le nna!” ho rialo ntatae. O ile a ikutlwa a thabetse hore lelapa la hae le etetse sebaka sa badimo ba bona.

Kutlwisiso

Ngolang dikarabo dibukeng tsa lona tsa mosebetsi:

1. **Ba lelapa labo Shamiso ba ne ba etela kae ka nako ya matsatsi a phomolo?**
   Shamiso le ba lelapa labo ba ne ba etela… bakeng sa matsatsi a phomolo.
2. **Difaha tsa kgalase tse tswang China di ile tsa ruta Shamiso eng ka badimo ba hae?**
   Difaha tsa kgalase di bontshitse hore badimo ba hae ba ne ba…
3. **Hobaneng ntate wa Shamiso a ne a ikutlwa a thabile?**
   Ntate wa Shamiso o ne a ikutlwa a thabile hobane…

Medumo

Fapanyetsana ho boeletsa medumo ena:

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala dinoko.

nga	ngo
hla	hli

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala mantswe.

ngaka

hlahloba

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Maobane Mahlohonolo o ne a kula. Mmae o ne a ngongorehile ka yena. O ile a mmolella hore o tla mo isa ngakeng. Mahlohonolo o ne a le manganga. O ne a sa batle ho ya ngakeng. O ne a sa batle ngaka e mo hlahlobe. Hape o ne a sa batle ngaka e mo hlabe ka nale.

Ho fetolela se o se utlwang ho se ngolwang

Fumana mantswe ohle paleng a sebedisang:

ng hl

Ngola lenane la mantswe ana bukeng ya hao ya mosebetsi.

Kutlwisiso

Buisana le motswalle wa hao.
Mantswe ana a mookotaba a bolelang?

tlhaloso

dira

Medumo

Fapanyetsana ho boeletsa medumo ena:

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala dinoko.

ye	yo
nye	nyu

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala mantswe.

yena

nyonyeha

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Pule o ne a na le Yolo. O ile a mo nyanyatsa ka sebolaya dikokwanahloko. Dikokwanahloko di a nyonyeha. Yolo ile a re Pule a mo nyanyatse. Pule o batla ho nyanyatsa le yoyo ya hae. Yoyo ya hae ke yane mane ho mme.

Ho fetolela se o se utlwang ho se ngolwang

Fumana mantswe ohle paleng a sebedisang:

y ny

Ngola lenane la mantswe ana bukeng ya hao ya mosebetsi.

Kutlwisiso

Buisana le motswalle wa hao.
Mantswe ana a mookotaba a bolelang?

Mohlompehi

leeto

Moqoqo wa dipale tsa boiqapelo

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala dinoko.

k	g	w

k	g	w	a

k	g	w	e

k	g	w	u

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala mantswe.

kgwehla

kgweding

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Thabang ke mokgwenyana wa ha Sekgwahla. Sekgwahla o re kgweding e tlang o tlo re etela. O re re tlo kgwasa ditweba le yena. Rekgonne o rata ho kgwasa ditweba le yena. Ke mang a tlo di fasa ka kgwele? Rekgonne o tla di fasa ka kgwele e kgolo. O tla etsa bonnete ba hore ha e kgwehle. Batho ba bang ba rata ho e kgwehlisa.

Ho fetolela se o se utlwang ho se ngolwang

Sebedisa medumo e latelang ho bopa mantswe:

ng	hl	y	ny	kg	w
a	s	e	l	d	b

Ngola mantswe ana bukeng ya hao ya mosebetsi.

Mongolo

Kopollela bukeng ya hao ya ho ngolla:

Keke kuku

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Dithaba tsa Afrika

Kontinente ya Afrika, e na le dithaba tse ngata haholo. E nngwe ya dithaba tseo ke Kilimanjaro.

Thaba ya Kilimanjaro ke thaba e telele haholo. Thaba ena e telele haholo mona Afrika. Thaba ena e fumanwa naheng ya Tanzania. Batho ba bangata batla ho hlwa Kilimanjaro. Ha ho bonolo ho hlwa Kilimanjaro.

Ha o nyolohela hodimo serame se a eketseha. O ka fumana lehlwa le leqhwa hodimo thabeng.

Ebe o ikemiseditse ho palama thaba? Ena ke e nngwe ya dithaba tsa Afrika Borwa tseo o ka di palamang?

Drakensberg/Khahlamba/Maluti

Drakensberg ke e nngwe ya lethathamo la dithaba tse ntle haholo. Dithaba tsena di fumanwa dipakeng tsa Lesotho le KwaZulu Natala. Dithaba tsena di bitswa Khahlamba. Basotho ba di bitsa Maluti.

Table Mountain

Thaba ena e fumanwa Kapa Bophirimela. E tlisa bahahlaudi ba bangata Motse Kapa. Batho ba palama Table Mountain ka nako tsohle. Na o ka lepa hore hobaneng thaba ena e bitswa Table Mountain?

Dithaba tsa Lubombo

Dithaba tsena di fumanwa Profensing ya Mpumalanga. Lubombo ke lentswe la SeNguni le reng ‘nko e kgolo’.

Ho na le dithaba tse ding tseo o ka di palamang Afrika Borwa.

Kutlwisiso

Ngolang dikarabo dibukeng tsa lona tsa mosebetsi.
Kopa o be o phethele:

Sebaka	Lebitso la thaba/ dithaba	Dintlha tse kgahlisang
Tanzania		Thaba e telele ka ho fetisisa Afrika
Pakeng tsa Lesotho le KZN		Ena le mabitso a mararo
	Table Mountain	Ena le bokahodimo bo sephara/polata
Mpumalanga		E shebahala jwaloka nko e kgolo

Popo ya mantswe/mofoloji

Kopollela lenane la mantswe bukeng ya hao ya ho ngolla.
Sehella lebopi mola ka tlase o kenyelleditsweng lentsweng ka leng.
Lebopi lena le bolelang?

1. **kgadisa**
2. **hodisa**
3. **modisa**
4. **fedisa**

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Maeto a Phakela

Ntate wa Phakela o ile a tla hae le buka e bitswang ‘The New Seven Wonders of the World’ (Dimakatso tse Ntjha tse Supileng tsa Lefatshe).

“Ha re na tjhelete ya ho reka ditekete tsa sefofane, empa ho bala dibuka ho ka etsa hore re fihle hohle moo re batlang!” ho rialo ntatewa Phakela.

Kamora dijo tsa mantsiboya, ba ile ba dula soufeng ba bala buka.

“Ha re etse qeto hore re batla ho etela sebaka sefe sa ‘The New Seven Wonders of the World’,” ho rialo Phakela.

Leqepheng la pele ba ile ba bala ka ‘The Great Wall of China’. Lebota lena, le ahilwe ho sireletsa baahi ba China. “Kgele! Ke nahana hore ke sebaka seo ke batlang ho se etela!” ho rialo Phakela.

Kamora moo, ba ile ba bala ka seemahale se seholo ‘Christ the Reedemer Statue’, se Brazil, naheng e Amerika Borwa. “Kgele! Ke nahana hore ke batla ho etela seemahale sena!” ho rialo Phakela.

Dimakatso tse pedi tse latelang, di Amerika Borwa. Ba bala ka Machu Piccu, e leng toropo e ahilweng hodimo dithabeng kgale. Ba ile ba bala hape ka diphiramiti tse Mexico tse neng di sebedisetswa ho sheba dinaledi. Pakeng tsa dimakatso tsena tse pedi Phakela o ile a re, “Kgele! Ke nahana hore ke sebaka seo ke batlang ho se etela!”

Kamora moo, ba ile ba bala ka setediamo se bitswang ‘The Colosseum’ se Italy, moo bahale ba ntwa ba neng ba lwanela teng. “Kgele! Ke nahana hore ke sebaka seo ke batlang ho se etela!” ho bua Phakela.

Yaba ntate wa Phakela o phetla leqephe la buka. Ho ne ho bontshitswe moaho o motle India. “Nkile ka bala ka ona!” ho rialo Phakela. Ke ‘Taj Mahal’, e naheng ya India. “Ke nahana hore ke sebaka seo ke batlang ho se etela!” ke Phakela eo.

Kamora moo, ba ile ba bala ka mohlolo wa bosupa. Ona ke Petra, e leng motse o betlilweng ka lejwe le lekgubedu. Motse ona, o ne o ahilwe ho bokeletsa metsi, a neng a boloka baahi ba neng ba phela lehwatateng. Ehlile, ho rialo Phakela, “Kgele! Ke nahana hore ke sebaka seo ke batlang ho se etela!”

Qetellong, Phakela le ntatae ba ile ba ngola mabitso a dibaka tseo ba hlileng ba batla ho di etela. Empa ha re a kgona ho bala dikarabo tsa bona! O nahana Phakela o ngotseng?

Kutlwisiso

Ngolang dikarabo dibukeng tsa lona tsa mosebetsi:

1. **Ntate wa Phakela o hlalositse eng ka seo dibuka di ka se etsang?**
   Ntate wa Phakela o hlalositse hore dibuka di ka…
2. **Ke mohlolo ofe oo Phakela a neng a se a kile a bala ka ona pele?**
   Phakela o ne a kile a bala ka… pele.
3. **Ke sebaka sefe sa mehlolo ena seo o ka ratang ho se etela?**
   ka thabela ho etela… hobane…

Popo ya mantswe/mofoloji

Lebopi lena le bolelang?

llang

Ngola lenane la mantswe a sebedisang lebopi lena bukeng ya hao ya mosebetsi. Qala ka:

1. **nyakallang**
2. **otlollang**

Mookotaba: Re lokisa dintho

Ntlafatso ya puo:

Thothokiso/Raeme

Sengolwa se sekgutshwanyane seo mantswe a qetellang a nang le modumo o tshwanang. Hangata diraeme di na le morethetho o matla mme di a thabisa ebile di hopoleha ha bonolo.

Lehe, lehe o dutse leboteng.
Lehe, lehe a wa haholo.
Dipere tsa Morena.
Bahlanka ba Morena.
Ha ba tsebe ho lokisa
Lehe lehe!

Raeme ena e re ruta hore dintho tse ding ha di robehile ha di kgone ho lokiseha. Mohlala, ha lehe le thubehile ha ho kgonahale ho le lokisa kapa kgutlisetsa boemong ba lona ba pele.

Dipale:
Phaposi ya sekolo e sentsweng

Mari Copeny: Mohale wa metsi

Tlotlontswe

lokisa:	Ho etsa hore ntho e neng e robehile/senyehile e sebetse hape, kapa e kgutlele sebopehong sa yona.
tshenyo:	Ho senya kapa ho roba ntho.
ho kopa tshwarelo:	Ke kopa ho leballwa phoso ha o entse ntho e mpe kapa o utlwisitse motho bohloko.
sehlopha sa mmino/kwaere:	Sehlopha sa batho ba binang mmoho.
ho hlokomela:	Ho ba sedi hore o se ke wa etsa diphoso kapa wa ikutlwisa bohloko.

Tlotlontswe

Michigan:	Tulo o naheng ya Amerika e tsebahalang e potapotilwe ke matsha a maholo.
mohale:	Motho ya lwanang ka sebete, haholo dintweng tsa difaqane.
qaka:	Bothata bo boholo bo lokelang ho rarollwa kapele.
silafatsa:	Ho baka hore moya, metsi kapa naha e se ke ya hlweka e be ditshila, kahoo e be kotsi.
tjhefo:	Ntho e sa lokelang batho, diphoofolo le dimela. E ka bolayang kapa ya kudisa.
lokisa:	Ho roka lesela le tabohileng hore le shebahale eka le letjha.
roka:	Ho kopanya masela o sebedisa nale le kgareng.
nale:	Sesebediswa se sesesane se motsu se nang le lesoba se o thusang ho roka kapa ho kopanya masela.
kgareng:	Kgwele e sesane e sebedisetswang ho roka kapa ho lokisa diaparo.
hamore:	Sesebediswa se nang le hlooho e boima thupeng, e sebediswang ho otlella dipekere hore di tiise dintho.

Botsa ba lelapa la hao:

Re ka etsang ho lokisa lelapa la rona? Re ka etsa sena jwang?

Ha ke na le bothata boo ke sa kgoneng ho bo rarolla, ke etseng?

Medumo

Fapanyetsana ho boeletsa medumo ena:

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala dinoko.

fi	fo
pa	pi

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala mantswe.

lefifi

papadi

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Palesa le Pulane ba rata papadi. Maobane ba ne ba bapala ha monate pakeng. Ba bapetse ho fihlela ho ba lefifi. Pula e ile ya ba ya fafatsa ha nyenyane. Ba ile ba nna ba tswela pele ka papadi ya bona. Ba ne ba sa utlwe mafafatsane a pula. Ba ne ba sa bone le hore ho se ho le lefifi.

Ho fetolela se o se utlwang ho se ngolwang

Fumana mantswe ohle paleng a sebedisang:

f p

Ngola lenane la mantswe ana bukeng ya hao ya mosebetsi.

Kutlwisiso

Buisana le motswalle wa hao.
Mantswe ana a mookotaba a bolelang?

ho kopa tshwarelo

sehlopha sa mmino/kwaere

Medumo

Fapanyetsana ho boeletsa medumo ena:

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala dinoko.

tja	tje
tsho	tshu

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala mantswe.

tjametse

tshintshi

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Mokotjo ke moshanyana ya matjato. O re o matjato hobane o rata ho ja tjoto. Ke mmone a itshella tjoto e ngata. Motshabi o ne a mo tjametse ha a itshella tjoto. Mokotjo o ile a mmotsa a mo tshelle na? Motshabi o ile a re a se mo tshelle o kgotse. “Ha ke motho le tjela mahlong,” ho rialo Mokotjo.

Ho fetolela se o se utlwang ho se ngolwang

Fumana mantswe ohle paleng a sebedisang:

tj tsh

Ngola lenane la mantswe ana bukeng ya hao ya mosebetsi.

Kutlwisiso

Buisana le motswalle wa hao.
Mantswe ana a mookotaba a bolelang?

ho hlokomela

lokisa

Mookotaba: **Re lokisa dintho**

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala dinoko.

n	k	g

n	k	g	a

n	k	g	o

n	k	g	e

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala mantswe.

nkgella

nkgong

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Nkgono o bopa dinkgo tsa hae ka bokgabane. Dinkgo tsa nkgono di kgabile ka mebalabala. Mankgane o ne o wetse ka nkgong e nyenyane. Nkgono o o bone ha a ne a ilo nkgella metsi. Ho ne ho nkga hampe ka nkgong eo. Nkgono a re e mo nkgela hampe. Nkgono o ile a tlohela ho nkgella metsi. Ehlile nkgo e ne e nkga hampe.

Ho fetolela se o se utlwang ho se ngolwang

Sebedisa medumo e latelang ho bopa mantswe:

f	p	tj	tsh	n	kg
e	a	i	l	d	m

Ngola mantswe ana bukeng ya hao ya mosebetsi.

Mongolo

Kopollela bukeng ya hao ya ho ngolla:

Lele *llela*

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Disemelo le Nkotseng ba thusa ho thibolla noka

Disemelo o ne a dula toropong. Ha dikolo di kwalwa o ne a etela nkgono wa hae mahaeng.

Disemelo o ne a rata nkgono wa hae haholo. Empa o ne a ba le mathata ha nako ya ho tola e fihla. “O ke ke wa sebedisa metsi a mangata,” ho bolela motswala wa hae Nkotseng.

Disemelo o ne maketse. O ne a sa tlwaela ho kala metsi ha a hlapa. “Nkotseng ke kopa o hlalosetse Disemelo hantle hore re phela jwang mona mahaeng,” ho rialo nkgono.

“Motse wa rona o hloka metsi. Re shebane le komello e kgolo.” Ka le hlahlamang, Nkotseng le Disemelo ba ile ba thapolla maoto, ha ba ntse ba tsamaya ba ile ba elellwa hore karolo e nngwe ya noka e tletse metsi.

“Karolo ena ya noka e tletse. Ho tla jwang re hloka metsi?” Disemelo a botsa. Nkotseng o ile a supa majwe a mang ka hara noka. “Ho bonahala eka noka e thibilwe ke majwe ao a tonana. Ke nahana hore a thethehile ho tswa thabeng.”

“Ha re boele motseng, re tsebise baahi bohle,” ho rialo Disemelo. “Re tshwanetse ho etsa letsema la ho tlosa majwe ao. Ha re ka etsa hoo metsi a tla phallela hantle motseng.”

Baahi ba ile ba mamela Nkotseng le Disemelo. Noka ya qalella ya phallela motseng wa bona hape. Nkgono o ile a aka ditloholo tsa hae, “Le bararolli ba mathata e le ruri.”

Kutlwisiso

Ngolang dikarabo dibukeng tsa lona tsa mosebetsi:

1. **Hobaneng Disemelo a ne a ba le mathata ha nako ya ho tola e fihla?**
   a. O ne a batla ho sebedisa metsi a mangata.
   b. Metsi a ne a bata.

2. **Bothata e ne e le bofe motsaneng?**
   a. Ho ne ho na le majwe a mangata a maholo.
   b. Ho ne ho na le kgaello ya metsi.

3. **Bothata bo bo ile ba lokiswa jwang?**
   a. Batho ba ile ba tlosa majwe a neng a thibile noka.
   b. Batho ba ile ba fokotsa tshebediso ya metsi.

Popo ya mantswe/mofoloji

Kopollela lenane la mantswe bukeng ya hao ya ho ngolla.
Sehella lebopi mola ka tlase o kenyelleditsweng lentsweng ka leng.
Lebopi lena le bolelang?

1. **thabetseng**
2. **duletseng**
3. **falletseng**
4. **thamalletseng**

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Phaposi ya sekolo e sentsweng

Ka Labohlano, Mohale o ile a balla baithuti mmoho le yena pale ya hae. O ile a ba bontsha le setshwantsho seo a se takileng.

“Na nka manamisa pale ya hao leboteng?” Monghadi Maboya a mmotsa. Monghadi Maboya o ile a manamisa pale ya Mohale leboteng. Bohle ba tla kgona ho e bona ka Mantaha hoseng.

Mantsiboyeng ao, Mohale o ile a bolella mmae kamoo Monghadi Maboya a beileng pale ya hae leboteng kateng. Mohale o ne a nyakalletse.

Empa ka Mantaha hoseng, phaposi e ne e tshabeha. Pale ya Mohale e ne e le siyo.

Monghadi Maboya o ile a re, “Ka Moqebelo, sehlopha sa mmino se ile sa sebedisa phaposi ya rona. Ho na le motho ya tlositseng mesebetsi ya lona kaofela leboteng. Ke utlwile bohloko haholo.”

Mantsiboyeng ao, Mohale o ile a bolella mmae, “Pale ya ka e tlositswe leboteng. Sehlopha sa mmino se sebedisitse phaposi ya rona ka Moqebelo. Ho na le motho ya tlositseng mesebetsi ya rona leboteng.” Mohale o ne a saretswe.

“Mmangwane Disemelo ke yena motsamaisi wa sehlopha sa mmino. Ke tla mo letsetsa,” ho rialo Mmamohale.

Mmamohale o ile a founela mmangwane Disemelo a mmolella ka se etsahetseng.

Ka le hlahlamang, Mmangwane Disemelo o ila a fihla sekolong esale ka matjeke.

“Enwa ke Mme Moshoeshoe motsamaisi wa sehlopha sa mmino,” ho rialo Mong Maboya.

“Ke maswabi ka mesebetsi ya lona. Kgetlong le tlang re tla ba hlokolotsi ha re sebedisa phaposi ya lona,” ho rialo mmangwane Disemelo.

“Mmangwane Disemelo o tsamaile,” ho rialo Monghadi Maboya. “Ha re ntlafatseng phaposi ya rona hape hobane re a tseba e ka se hlole e senngwa.”

Kutlwisiso

Ngolang dikarabo dibukeng tsa lona tsa mosebetsi.

1. **Phaposi e ne e sebedisitswe ke bomang?**
   …sebedisitse phaposi ka Moqebelo.
2. **Mmamohale o ile a letsetsa mang?**
   Mmamohale o ile a letsetsa…
3. **Hobaneng ha mmangwane Disemelo a ile a tla sekolong?**
   Mmangwane Disemelo o ile a tla sekolong…

Popo ya mantswe/mofoloji

Lebopi lena le bolelang?

hana

Ngola lenane la mantswe a sebedisang lebopi lena bukeng ya hao ya mosebetsi. Qala ka:

1. **hokahana**
2. **momahana**

Medumo

Fapanyetsana ho boeletsa medumo ena:

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala dinoko.

qa	qo
tjhe	tjhi

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala mantswe.

qoqa

tjhepoha

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Maobane ke ne ke qoqa le Thabo Maqadika. Re ne re qoqa ka tjhelete ya Setjhaba. O qadile a e sebedisetsa ntho tse molemo. Thabo o re o qeta ho reka motjhini o tjhekang. Motjhini oo o tjheka mekoti e tjhitjha. Ha se ha ngata o etsang qubu ya mobu. Re ile ra qoqa le ka motjheso le naha e tjheleng.

Ho fetolela se o se utlwang ho se ngolwang

Fumana mantswe ohle paleng a sebedisang:

q tjh

Ngola lenane la mantswe ana bukeng ya hao ya mosebetsi.

Kutlwisiso

Buisana le motswalle wa hao.
Mantswe ana a mookotaba a bolelang?

Michigan

mohale

Medumo

Fapanyetsana ho boeletsa medumo ena:

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala dinoko.

kha	khe
qha	qhe

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala mantswe.

mokhukhung

qhelela

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Khumo o ne a dutse ka mokhukhung wa habo. Khaya o ile a hlaha khoneng ya mokhukhu. Khumo o ile a tswa ho ilo qhala metsi. Khaya o ile a mmotsa o qhallang metsi ao? Ba ile ba utlwa ho qhoma ho re qhuu khoneng. Khumo o ile a qhaqhasela, jwaloka moqhaka. Khumo o ile a qhalla metsi hona khoneng moo.

Ho fetolela se o se utlwang ho se ngolwang

Fumana mantswe ohle paleng a sebedisang:

kh qh

Ngola lenane la mantswe ana bukeng ya hao ya mosebetsi.

Kutlwisiso

Buisana le motswalle wa hao.
Mantswe ana a mookotaba a bolelang?

tjhefo

silafatsa

Moqoqo wa dipale tsa boiqapelo

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala dinoko.

q	w

q	w	e

q	w	i

q	w	u

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala mantswe.

diqwabi

qwela

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Banna ba Qwaqwa ba rata moqoqo. Ba qoqa ditaba tsa Qwaqwa. Ke bao ba qwaketsana e mong o re Qwaqwa ho na le diqwaha. E mong yena o re ho na le diqwabi. O re o bone diqwabi di qwela. Na o kile wa bona qwabi e qwela?

Ho fetolela se o se utlwang ho se ngolwang

Sebedisa medumo e latelang ho bopa mantswe:

q	w	kh	qh	n	tj
e	s	a	m	l	o

Ngola mantswe ana bukeng ya hao ya mosebetsi.

Mongolo

Kopollela bukeng ya hao ya ho ngolla:

Mme mmela

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Mehato ya ho rarolla mathata

Ena ke mehato e ka latelwang ha o leka ho rarolla mathata.

Mohato wa 1: Lekola bothata ba hao

Bothata ke ntho e nngwe le nngwe e thatafatsang bophelo. Ekaba ntho e re tshosang, e re tshwenyang kapa e re halefisang ha re nahana ka yona.

Mohato wa 2: Ipotse hore hobaneng?

Ho botsa potso e kang “Hobaneng e le bothata” ho re thusa ho rarolla bothata boo. Ha re utlwisisa bothata, re ka kgona ho nahana kamoo re ka bo rarollang kateng.

Mohato wa 3: Nahana ka mohopolo

Leka ho nahana ka ditharollo tse fapaneng.

Mohato wa 4: Leka kgopolo e ntle ka ho fetisisa

Kamora ho ipotsa hore o etsa jwang, o ka iphumana o na le mehopolo e mmalwa. Kgetha mohopolo o motle ka ho fetisisa mme o leke ho rarolla bothata.

Mohato wa 5: Kopa thuso

Qetellong ha o iphumana o thatafallwa ke ho rarolla bothata, kopa motho e moholo a o thuse.

Kutlwisiso

Ngolang dikarabo dibukeng tsa lona tsa mosebetsi.
Kopolla o be o phethele:

Mehato	Mohato
	Lekola bothata ba hao
	Kopa thuso
Mohato wa 3	
Mohato wa 2	
	Kgetha dikarabo tse nepahetseng

Popo ya mantswe/mofoloji

Kopollela lenane la mantswe bukeng ya hao ya ho ngolla.
Sehella lebopi mola ka tlase o kenyelleditsweng lentsweng ka leng.
Lebopi lena le bolelang?

1. **fasoloha**
2. **otloloha**
3. **koboloha**
4. **phutholoha**

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Mari Copeny: Mohale wa metsi

Mari ke moahi wa motsana o bitswang Flint. Metsi a Flint a ne a na le tjhefu. Batho ba ne ba kula, ba tlameha ho nwa metsi a dibotlolo. Mari o ne a ngongorehetse baahi ba motse wa habo.

Mari o ile a nka qeto ya ho ngolla Mopresidente Barack Obama, a mo memela Flint ho tla iponela mathata ao ba neng ba tobane.

“Ho ka etsahala Mopresidente a se fumane lengolo la hao,” mmae a mo elelliswa.

“O fumana diketekete tsa mangolo letsatsi le letsatsi.”

“Le romele le ha ho le jwalo,” ho rialo Mari.

Kamora kgwedi, e mong wa basebeletsi ba White House o ile a letsetsa mme wa Mari mohala. O ne a mo tsebisa hore Mopresidente o rera ho etela Flint.

“Ke na le taba tsa hao tse monate! Mopresidente o tla etela Flint,” mmae a mmolella.

Kamora leeto, Mopresidente o ile a re bothata ba metsi bo lokiswe. Empa ha bo a ka ba rarolleha hanghang. Mari o ile a bokelletsa tjhelete ho rekela batho ba dikobo di mahetleng metsi a dibotlolo. Kamora moo o ile a bokelletsa tjhelete ya metjhini e sefang metsi.

Kutlwisiso

Ngolang dikarabo dibukeng tsa lona tsa mosebetsi:

1. **Mari o dula kae?**
   Mari o dula…
2. **Mari o ngolletse mang lengolo?**
   Mari o ngolletse… lengolo.
3. **Batho ba Flint ba ne kudiswa keng?**
   Ba ne ba kudiswa ke…

Popo ya mantswe/mofoloji

Lebopi lena le bolelang?

hadi

Ngola lenane la mantswe a sebedisang lebopi lena bukeng ya hao ya mosebetsi. Qala ka:

1. **kgolohadi**
2. **ntlohadi**

Mookotaba: Re leka ho tshepahala

Ntlafatso ya puo:

Maele

Polelo e kgutshwane ya setso e fanang ka keletso. Hangata maele a kenyelletsa puo ya tshwantshetso jwaloka mokgabo-puo.

Leshano ha le ruise motho

Maele ana a re ruta hore leshano ha le a loka. Ha o itlwaetsa ho bua maka kapa leshano, ka le leng la matsatsi o tla iphumana o kene tsietsing mme o lokela ho emela kotlo kapa ho tobana le ditlamorao.

Dipale:

Sefaha sa letsoho se botala ba lehodimo

Modisana ya ileng a hweletsa, 'tau'

Tlotlontswe

tshepahala:	Ho bua nnete kapa ho etsa ntho e lokileng.
ho se tshepahale:	Ho se bue nnete kapa ho se etse ntho e lokileng.
sefaha sa letsoho:	Mabenyane a rwalwang letsohong.
benya:	Ho kganya/phatsiphatsima jwalo ka dinaledi.
tsota:	Ho kgahliswa ke ntho, mme o e rata haholo.
baahi ba motse:	Batho ba dulang motseng, e leng sebaka se senyenyane ho feta toropo.
hlasela:	Ho kgorohela motho o leka ho mo lematsa kapa ho mo utlwisa bohloko.
qhekanyetsa:	Ho etsa hore motho a dumele ntho e seng nnete.
thetsa:	Ho bapala ka motho ka boswaswi.
lelekisa:	Ho matha ka mora motho kapa ntho e itseng ho leka ho e tshwara.

Tlotlontswe

tshepa:	Ho tshepa motho ho bua nnete le ho etsa seo ba reng ba tla se etsa.
nnete:	Se hlileng se etsahetse, kapa seo e leng sa nnete.
leshano:	Ho se bue nnete ka maikemisetso.
roba:	Ho utlwisa bohloko kapa ho roba ho itseng, kapa ho etsa hore e se ke ya hlola e sebetsa. O ka boela wa etsa hore motho a se hlole a o tshepa ka ho se bue nnete.
robehile:	Ntho e senyehileng, e utlwileng bohloko.

Botsa ba lelapa la hao:

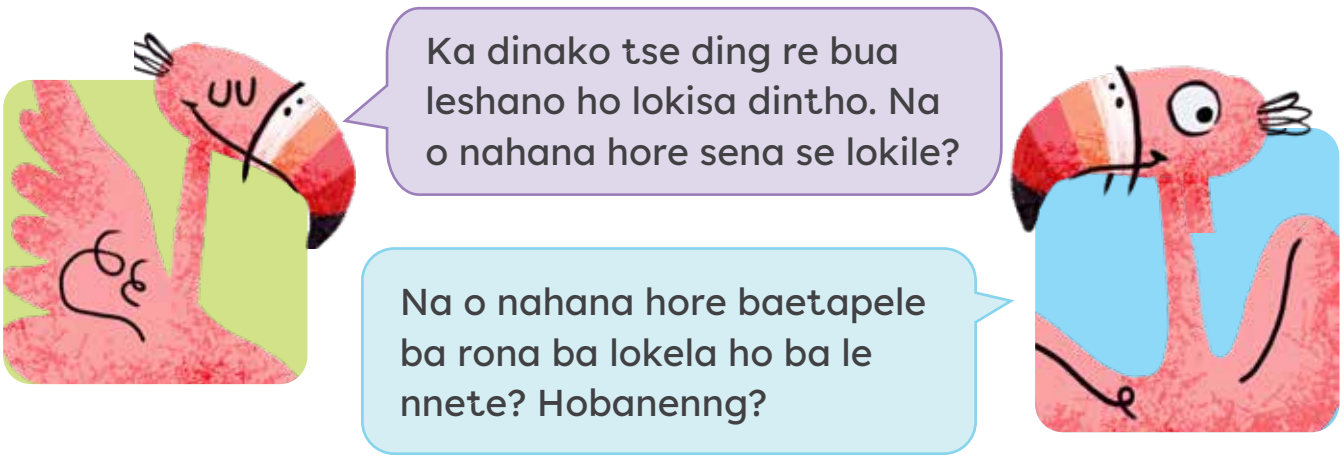

Medumo

Fapanyetsana ho boeletsa medumo ena:

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala dinoko.

tlha	tlhi
thuu	buu

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala mantswe.

tlhapi

qhuu

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Bekeng e fetileng re ne re etetse Tlhabane. Ke ne ke dutse le motswala wa ka Tlholo. Re ne re thotse re itse tuu. Motswala wa ka Tlholo o ditlhong. Mme o ile a re tsholela bohobe ka tlhapi. Re ne re dutse re bua ka monate wa tlhapi eo. Ra utlwa ntho e qhoma e re qhuu!

Ho fetolela se o se utlwang ho se ngolwang

Fumana mantswe ohle paleng a sebedisang:

tlh uu

Ngola lenane la mantswe ana bukeng ya hao ya mosebetsi.

Kutlwisiso

Buisana le motswalle wa hao.
Mantswe ana a mookotaba a bolelang?

ho se tshepahale

benya

Medumo

Fapanyetsana ho boeletsa medumo ena:

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala dinoko.

na	ni
bo	bu

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala mantswe.

nanabela

boborane

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Nono ke lesea la Manana. Manana o re Nono o rata dipanana. Manana o fa Nono panana kamehla. Nono o leka ho nanabela panana e tafoleng. Manana o ile a mo pepa hore a kgone ho sebetsa. Ntja e ile ya atamela ha Manana a pepa Nono. E ne e ntse e boborane khoneng mane.

Ho fetolela se o se utlwang ho se ngolwang

Fumana mantswe ohle paleng a sebedisang:

n o

Ngola lenane la mantswe ana bukeng ya hao ya mosebetsi.

Kutlwisiso

Buisana le motswalle wa hao:
Mantswe ana a mookotaba a bolelang?

tsota

tshepa

Mookotaba: **Re leka ho tshepahala**

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala dinoko.

n	q	h

n	q	h	e

n	q	h	o

n	q	h	a

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala mantswe.

nqhalla

nqhatsetsa

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Maobane mme o ne a nwa senomaphodi. Mme o ile a mpotsa a nqhatsetse na. Ke ile ka re a se ke a nqhatsetsa senomaphodi. Mme o ile a re ke lo qhala metsi a ka kamoreng. Ke ne ke hlatswa dikausu tsa ka ka ona. Ke ile ka fumana metsi ao a le siyo. Ke nahana ho na le motho a nqhalletseng ona. Ebe ke mang a nqhalletseng metsi ao?

Ho fetolela se o se utlwang ho se ngolwang

Sebedisa medumo e latelang ho bopa mantswe:

tlh	uu	n	o	qh	a
p	i	th	e	b	l

Ngola mantswe ana bukeng ya hao ya mosebetsi.

Mongolo

Kopollela bukeng ya hao ya ho ngolla:

Neo nama

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Lengolo la leshano

Thabo o ne a kgathatsehile. “Batswadi ba hae ba kwatelane,” a nahana ha a ntse a ngola ka bukatsatsing ya hae. “Ke lokela ho fumana tsela ya ho thabisa batswadi ba ka.”

Thabo o ile a sheba ka tshimong ya baahisane ba hae. E ne e tletse dipalesa tse ntle tse kgahlang mahlo. “Dumela Thabo,” ho botsa Monghadi Paki.

“Dumela Ntate Paki,” Thabo a araba.

O ile a lahlela mahlo hape tshimong e ntle ya Ntate Paki. “Ntate o itse ke tle ho wena, ke tlo kopa dipalesa,” ho rialo Thabo.

“Ke rata Ntate wa hao. Tlo o tlo kgella ntatao dipalesa,” Ntate Paki a araba. Thabo o ne a sa rate ho bua leshano. Empa hoo ha ho a ka ha mo thibela ho ya tshimong ya Ntate Paki. O ile a kena ka tshimong mme a kga dipalesa tse 12 tse mebalabala.

Kamora nakwana, Thabo o ile a fa mmae dipalesa tse tswang tshimong ya Ntate Paki. “Tshwara Mme! Amohela lengolo lena le dipalesa tse tswang ho ntate.”

Mme wa Thabo o ile a bososela ke thabo. “Ke rata mpho ena, dipalesa tsena di nkga hamonate.”

Mathabo o ile a bala lengolo mme a re, “Thabo, ke mongolo wa hao ona. Hobaneng o bua leshano?”

“Ke ngotse lengolo lena hobane ke batla o rate ntate,” ho rialo Thabo.

“Hobaneng? Nna le ntatao ha re a ratana.”

“Hobaneng le ne le sa buisane maobane ka koloing?” Thabo a mmotsa.

“Re ne re mametse tshwantshiso seyalemoyeng,” mmae a keketeha.

Thabo o ne a itshwabetse ka ho se tshepahale. “Ngwanaka, o se ke wa itlwaetsa ho bua leshano. Le ha maikemisetso a hao a le matle. Ha se ntho e lokileng.”

Kutlwisiso

Ngolang dikarabo dibukeng tsa lona tsa mosebetsi:

1. **Pale e e buwa ka eng**
   a. Moshanyana ya buwang leshano ho etsa hore batswadi ba hae ba ratane.
   b. Moshanyana ya utswang dipalesa le ho bua leshano.

2. **Ntate Paki ke mang?**
   a. Monna ya rekisang dipalesa.
   b. Moahisane wa Thabo.

3. **Hobaneng Thabo a ne a nahana hore batswadi ba hae ba kwatelane?**
   a. Hobane ba ne ba arohana.
   b. Hobane ba ne ba sa buisane ka koloing.

Popo ya mantswe/mofoloji

Kopollela lenane la mantswe bukeng ya hao ya ho ngolla.
Sehella lebopi mola ka tlase o kenyelleditsweng lentsweng ka leng.
Lebopi lena le bolelang?

1. **etella**
2. **sehella**
3. **buella**
4. **hatella**

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Sefaha sa letsoho se botala ba lehodimo

Ka letsatsi le leng, tseleng e yang hae, Tshenolo o ile a bona ntho e phatsimang tselaneng e pela habo. E ne e le sefaha sa letsoho se setle se seputswa ka mmala. O ile a se nka mme a mathela hae.

“Bona ke fumaneng e!” a bolella mmae lapeng.

“O se fumane kae?” mmae a mmotsa.

“Ke se fumane, e se e le sa ka jwale!” ho rialo Tshenolo a bile a se kenya letsohong la hae.

Hoseng ka letsatsi le hlahlamang, Tshenolo o ile a sheba sefaha sa hae letsatsing. Se ne se phatsima. Tshenolo o ile a bona moahisane wa hae Geeta tselaneng e kantle.

“O etsang?” Tshenolo a botsa Geeta.

“Ke batlana le sefaha sa ka” ho araba Geeta.

Tshenolo o ile a ipotsa hore na ebe sefaha seo a se fumaneng ke sona sa Geeta na. O ile a theola jeresi ya hae ho se pata. “Ke a tshepa o tla se fumana!” a rialo ho Geeta.

Tshenolo o ile a kgutlela ka tlung a nahana ka sefaha sa hae. Se ne se phatsima se le setle. “Na ebe ke sona sefaha seo Geeta a se lahlileng se?” Tshenolo a ipotsa. O ile a ntsha sefaha a se beha.

Ka le hlahlamang sekolong Geeta o ne a hloname. “Ke lahlehetswe ke sefaha sa ka se boputswa bo phatsimang,” ho rialo Geeta. Tshenolo o ne a tseba hore ke sona sefaha seo a se fumaneng.

“Ke itholletse sona. E se e le sa ka jwale,” a nahana.

Lapeng, Tshenolo o ile a sheba sefaha hape. O ile a nahana kamoo Geeta a hlorileng kateng.

O ile a ntsha sefaha seo mme a se kenya ka pokothong. O ile a ya habo Geeta. “Bona ke fumane eng!” Tshenolo a rialo a bile a foka sefaha moyeng.

“Ke a leboha Tshenolo!” ho rialo Geeta.

Geeta o ne a thabetse sefaha sa hae. Le Tshenolo o ne a thabile.

Kutlwisiso

Ngolang dikarabo dibukeng tsa lona tsa mosebetsi:

1. **Ke mang ya thotseng sefaha tseleng e yang hae?**
   …o thotse sefaha tseleng e yang hae.
2. **Mmala wa sefaha o ne o le jwang?**
   Sefaha se ne se le… ka mmala.
3. **Monga sefaha seo e ne e le mang?**
   Monga sefaha seo e ne e le…

Popo ya mantswe/mofoloji

Lebopi lena le bolelang?

mme

Ngola lenane la mantswe a sebedisang lebopi lena bukeng ya hao ya mosebetsi. Qala ka:

1. **lomme**
2. **samme**

Medumo

Fapanyetsana ho boeletsa medumo ena:

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala dinoko.

la	le
be	fe

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala mantswe.

Lerato

emetse

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Bekeng e fetileng ke ne ke eme le Lesedi. Re ne re emetse Lerato Moleleki. Lerato o ne a re kopile hore re mo emele.

O ne a batla ho ya le rona mabenkeleng. Lerato o ile a re emisa nako e telele. Ra qetella re se re sa kgone ho mo emela.

Nna ha ke kgone ho ema nako e telele.

Ho fetolela se o se utlwang ho se ngolwang

Fumana mantswe ohle paleng a sebedisang:

l e

Ngola lenane la mantswe ana bukeng ya hao ya mosebetsi.

Kutlwisiso

Buisana le motswalle wa hao.
Mantswe ana a mookotaba a bolelang?

hlasela

qhekanyetsa

Medumo

Fapanyetsana ho boeletsa medumo ena:

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala dinoko.

ma	me
fa	la

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala mantswe.

mangata

alama

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Manana o re lesea la hae le a kula. O re le tswa le mamina a mangata. O re mamina ao ke mamina a metsi. Manana o le ama phahleng. Ebile o le amoha le panana. O batla ho le hlakola mamina. Lesea le a lla, le batla ho momona panana.

Ho fetolela se o se utlwang ho se ngolwang

Fumana mantswe ohle paleng a sebedisang:

m a

Ngola lenane la mantswe ana bukeng ya hao ya mosebetsi.

Kutlwisiso

Buisana le motswalle wa hao.
Mantswe ana a mookotaba a bolelang?

lelekisa

roba

Moqoqo wa dipale tsa boiqapelo

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala dinoko.

n	t	l	h

n	t	l	h	e

n	t	l	h	o

n	t	l	h	a

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala mantswe.

ntlhatswa

ntlhapisa

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Maobane mme o ne a nkisa ngakeng. Pele re tsamaya mme o ile a re o tla ntlhapisa. Ke ne ke kwatile ke sa batle mme a ntlhapise. Ke ile ka qetella ke re a ntlhapise. Mme o ile a ntlhatswa le ka mokokotlong. Kamora moo, ngaka e ile ya ntlhatlhoba. Ya ba ya ntlhaba ka nale. Ke ne ke lla hobane ngaka e ntlhabile habohloko.

Ho fetolela se o se utlwang ho se ngolwang

Sebedisa medumo e latelang ho bopa mantswe:

l	e	m	a	n	tlh
o	ts	w	p	i	b

Ngola mantswe ana bukeng ya hao ya mosebetsi.

Mongolo

Kopollela bukeng ya hao ya ho ngolla:

Pule pale

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Bua nnete

Diphaposi tsa rona di na le melao. Hangata, Bua nnete ke o mong wa melao ka phaposing. Na ke molao ka phaposing ya hao?

Leshano ke eng?

Leshano ke ha motho a bua taba eo e seng ya nnete.

Batho ba bua leshano ka mabaka a fapaneng. Ka nako tse ding ba bua leshano ho fumana seo ba se batlang. Ka nako tse ding ba bua leshano ho tshehisa batho kapa ho etsa motlae. Ka nako tse ding batho ba bua leshano hobane ha ba sa batle ho utlwisa motho e mong bohloko. Ho tshepahala ho bolela hore o bua nnete. Ha re bua nnete, batho ba re tshepa haholwanyane.

Na o na le bonnete?

Ho lokile ho se be le bonnete ba ntho e itseng. Ho bonolo ho itlwaetsa ho bua leshano. Haeba o etsa sena batho ba tla hlokomela kapele.

Ke ntho efe e nepahetseng?

- Se ke wa kgothaletsa batho ba buang leshano ka ho ba mamela, kapa ho tsheha metlae ya bona.
- Ha motho a fana ka lesedi le itseng o sena bonnete ba lona, kopa a o bontshe bopaki ba ntho a buang ka yona.
- Se ke wa tsamaisa ditaba tse o senang bopaki ba tsona.

Kutlwisiso

Ngolang dikarabo dibukeng tsa lona tsa mosebetsi.
Kopa o be o phethele.
Nyalanya dikholomo ho etsa dipolelo di be le moelelo:

1	Ho tshepahala ho	ho fumana seo ba se batlang.
2	Ho lokile	bohlokwa.
3	Batho ba bua leshano	ho se be le bonnete ba ntho e itseng.

Popo ya mantswe/mofoloji

Kopollela lenane la mantswe bukeng ya hao ya ho ngolla.
Sehella lebopi mola ka tlase o kenyelleditsweng lentsweng ka leng.
Lebopi lena le bolelang?

1. **hatsetsang**
2. **kgathatsang**
3. **sebeletsang**
4. **phomotsang**

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Modisana ya ile a hweletsa ‘tau’

Remaketse o ne a alosa dikgomo tsa hae makgulong a matala kamehla. Ka letsatsi le leng o ile a utlwa batho ba bua. “Ke utlwa ho thwe ho na le tau e balehileng serapeng sa ditau,” ho rialo e mong wa baahi.

“Re tla etsa eng ha tau eo e ka tlo hlasela dikgomo tsa motse wa rona?” ho botsa e mong wa baahi.

Ka le hlahlamang, Remaketse o ile a tsamaya haufi le terata ya serapa sa ditau. O ne a ipotsa hore o tla etsa jwang ha tau e ka hlasela e nngwe ya dikgomo tsa hae.

Remaketse ke eo a hwelehetsa, “Tau! Tau! Ho na le tau e lelekisang dikgomo tsa ka! Thusang!”

Baahi ba tlile ba matha ho tla thusa Remaketse. Ha ba fihla, ba fumane ho se na tau. Remaketse o ne a fedile ke ditsheho!

“O se ke wa itlwaetsa ho hweletsa ‘tau’ ho sena tau,” baahi ba rialo ba kgenne.

Ka le hlahlamang Remaketse o ile a bua leshano hape.

“Tau! Tau! Ho na le tau e hlaselang dikgomo tsa ka!” a hweletsa.

Baahi ba ile ba mo mathela hape. Ha ba fihla ho yena ho ne ho se na tau. “Ke boitshwaro bo bobe ho re qhekanyetsa,” e mong wa baahi a rialo.

Ka le hlahlamang Remaketse o ne a dutse ka thoko ho noka. O ile a utlwa dikgomo di etsa lerata. Tau e ile ya hlaha ya lelekisa namane e qetang ho hlaha. “Tau! Tau! Tau e lelekisa dikgomo tsa ka!” Remaketse a hweletsa.

Kgetlong lena, ha ho ya tlileng ho mo thusa. Eitse ha tsatsi le ntse le dikela baahi ba ile ba ipotsa hore na Remaketse o kae. Ba ile ba mmatla. Yaba ba bona tau e ja namane. Ba ile ba fumana Remaketse a lla. “Ho ne ho na le tau. Mohlape wa ka o qhalakane.”

Monnamoholo e mong, o ile a kgothatsa Remaketse. “Re tla o thusa hoseng. Empa o se ke wa hlola o bua leshano hape,” a rialo. Ho tloha tsatsing leo. Remaketse ha a ka a hlola a qhekanyetsa baahi hape.

Kutlwisiso

Ngolang dikarabo dibukeng tsa lona tsa mosebetsi:

1. **Modisa wa dikgomo e ne e le mang?**
   Modisa wa dikgomo e ne e le.
2. **Remaketse o ne a le kae ha dikgomo di etsa lerata?**
   Remaketse o ne a le… ha dikgomo di etsa lerata.
3. **Ke mang ya ileng a kgothatsa Remaketse?**
   …o ile a kgothatsa Remaketse.

Popo ya mantswe/mofoloji

Lebopi lena le bolelang?

leng

Ngola lenane la mantswe a sebedisang lebopi lena bukeng ya hao ya mosebetsi. Qala ka:

1. **balehileng**
2. **ruruhileng**

Mookotaba: Thuto ya rona

Ntlafatso ya puo:

Qotso

Mantswe a bohlokwa a qotsitsweng puong ya motho a itseng. Ha motho a bua ntho e nang le molaetsa o matla o ahang, re ela mantswe a hae hloko, e le hore re ka a pheta.

"Thuto ke sebetsa se matla ka ho fetisisa seo o ka se sebedisang ho fetola lefatshe." ka Mopresidente Nelson Mandela

Qotsotso ena e re ruta hore batho ba bangata ba nahana hore o hloka dibetsa ho tlisa phethoho lefatsheng. Empa Mopresidente Mandela o ne a tseba hore sebetsa se matla ka ho fetisisa ke thuto. O ne a bolela hore ka ho ithuta le ho eketsa tsebo, re ka sebedisa bokgoni ba rona ho tlisa phethoho e molemo lefatsheng.

Dipale:

Bophelo ntle le meedi

Boitseki ba Malala ba ditokelo tsa thuto

Tlotlontswe

Tanzania:	Naha e fumanwang Afrika Botjhabela, e nang le thaba e hodimo ka ho fetisisa.
thuto:	Ho ithuta sekolong kapa ho tswa ho batho ba bang hore o tsebe ho feta mme o kgone ho etsa dintho tse ntjha.
moedi:	Ntho e sa fihlellweng habonolo/ Sebaka/ boemo bo hodimodimo.
dumella:	Ho fa motho monyetla wa ho etsa seo a batlang ho se etsa.
leqwetha:	Motho ya ithutileng molao ya thusang batho ka mathata a amanang le molao.
Pakistan:	Naha e fumanwang Asia Borwa, e tsebahalang ka dithaba tse hodimo le dijo tse nang le tatso e monate.

Tlotlontswe

monyetla:	Ho fumana sebaka kapa nako ya ho etsa ntho e ntle, jwalo ka ho ithuta kapa ho leka mosebetsi o motjha.
thibela:	Ho etsa molao wa ho se dumelle ntho e itseng.
thibetswe:	Ntho e sa dumellwang, kapa e sa tsamaisaneng le melao.
boloko:	Sebaka inthaneteng moo batho ba ngolang mehopolo ya bona le dipale hore batho ba bang ba di bale.
thuto:	Dikahare tsa seo o ithutang sona sekolong jwaloka dipalo, ho bala kapa saense.
ho ithuta:	Ho qeta nako o ithuta kapa o ikwetlisa hore o hopole kapa o utlwisise ho itseng.
motho ya nang le mangolo a dithuto tse phahameng:	Ho feta mohatong o itseng wa sekolo (jwaloka ho qeta sekolo se tlase kapa se phahameng).
mokete wa dikapeso:	Mokete o ikgethileng ha batho ba qetile dithuto tsa bona mme ba abelwa mangolo kapa ditifikeiti tsa dithuto tsa bona.
mosebetsi:	Seo motho a o etsang ho fana ka molemo o itseng bakeng sa moputso, jwaloka ho ba titjhere, ngaka kapa senono.

Botsa ba lelapa la hao

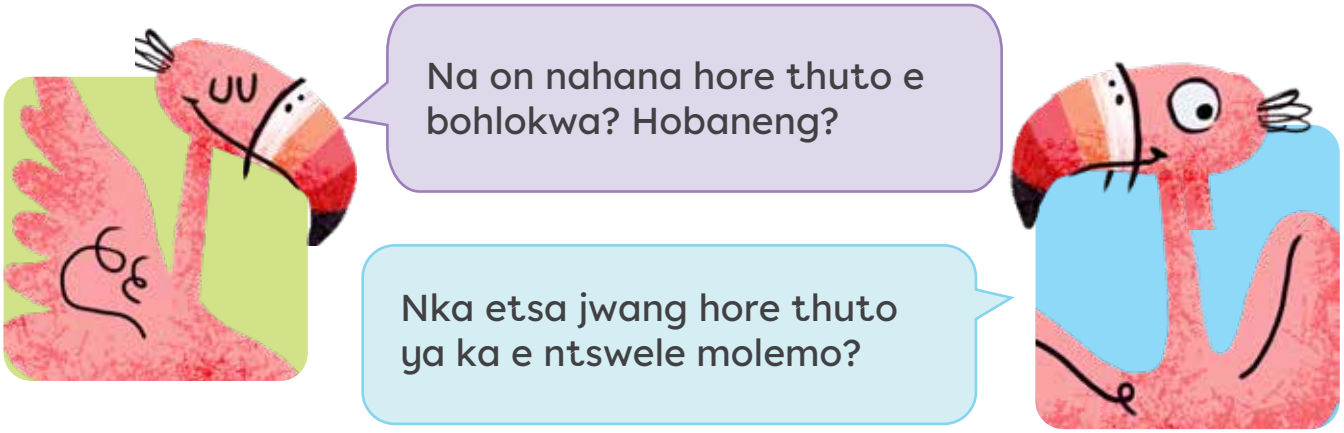

Medumo

Fapanyetsana ho boeletsa medumo ena:

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala dinoko.

ta	te
di	do

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala mantswe.

tatile

dudisa

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Ka Moqebelo ke ne ke dutse le Tefo ka ntle. Tello o ile a tla a tlo re dumedisa. Duma le Duduetsang ba ile ba feta ba tatile.

Duma o ne a nkile mokotla wa ditamati. Re ile ra ba botsa hore ba tatetse kae. Ba ile ba re ba tatetse ha bo Duduetsang.

Ba lo dudisa kgaitsedi ya Duduetsang e kulang.

Ho fetolela se o se utlwang ho se ngolwang

Fumana mantswe ohle paleng a sebedisang:

t d

Ngola lenane la mantswe ana bukeng ya hao ya mosebetsi.

Kutlwisiso

Buisana le motswalle wa hao.
Mantswe ana a mookotaba a bolelang?

Tanzania

moedi

Medumo

Fapanyetsana ho boeletsa medumo ena:

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala dinoko.

sa	si
wi	wo

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala mantswe.

Sello

wetse

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Sena ke sekolo se seholo sa Sello le Serame. Lebitso la sona ke Seemahale. Sello ke mora wa Ntate Sese wa Matoporong.

Serame ke mora wa Ntate Seseane wa Maseru. Bekeng e fetileng Sello o wele sekolong. O wele ka nako ya kgefutso, a bapala le Serame. Serame o re Sello o wetse hodima motsu o bohale.

Ho fetolela se o se utlwang ho se ngolwang

Fumana mantswe ohle paleng a sebedisang:

s w

Ngola lenane la mantswe ana bukeng ya hao ya mosebetsi.

Kutlwisiso

Buisana le motswalle wa hao.
Mantswe ana a mookotaba a bolelang?

leqwetha

motho ya nang le mangolo a dithuto tse phahameng

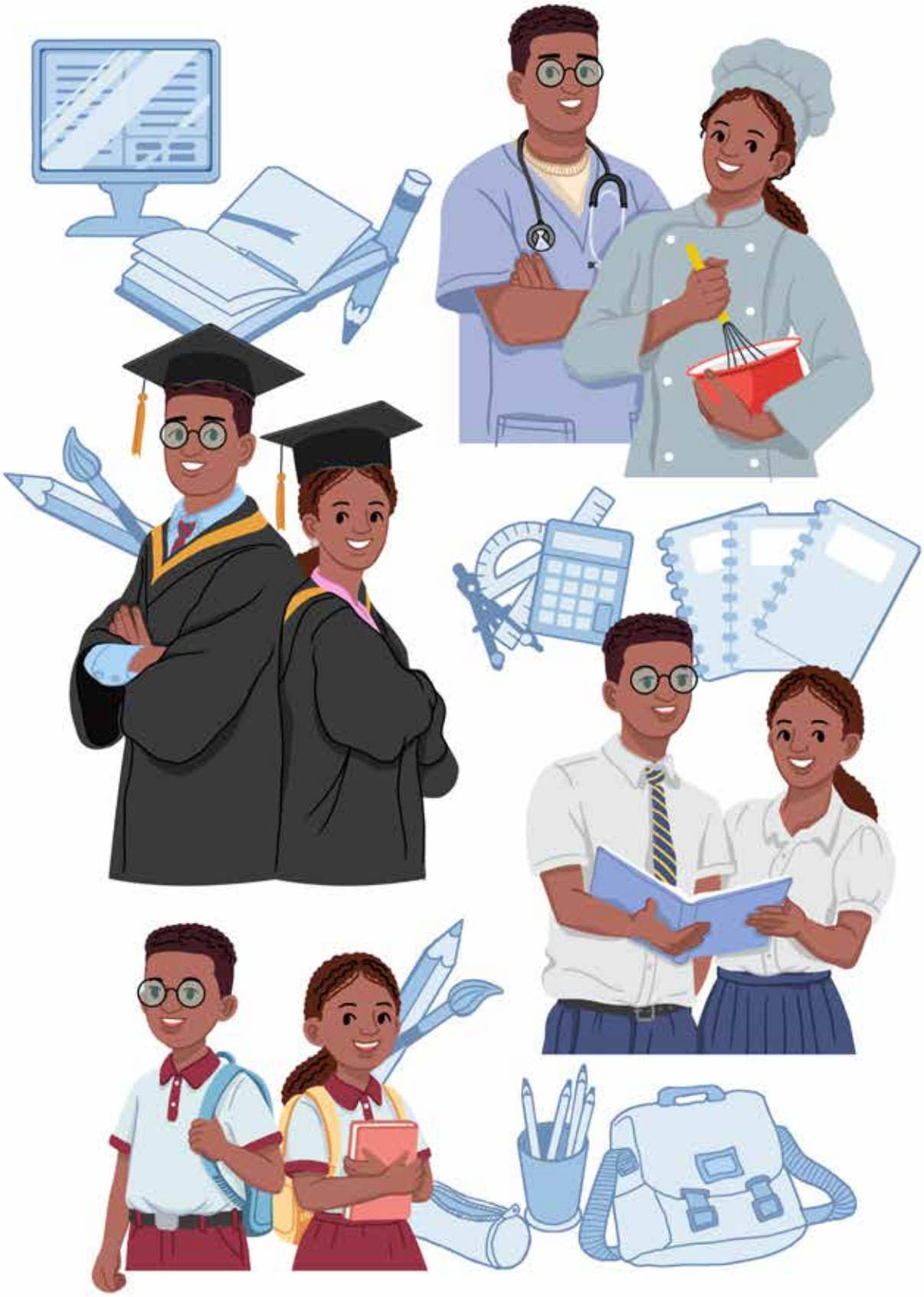

Mookotaba: **Thuto ya rona**

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala dinoko.

n	t	w

n	t	w	a

n	t	w	e

n	t	w	o

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala mantswe.

mantswe

ntswakela

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Ke dutse le Ntswaki ka phaposing.

O ntse a ngola mantswe. A mang a mantswe ao ke ntswalla le ntswela. Ke ile ka utlwa a ntswafisa ha ke a bala. O ile a ntswakela ka mantswe a medumo e meng. Ebe o ntswela kae!

Ho fetolela se o se utlwang ho se ngolwang

Sebedisa medumo e latelang ho bopa mantswe:

t	d	s	w	n	tsh
a	m	i	l	e	o

Ngola mantswe ana bukeng ya hao ya mosebetsi.

Mongolo

Kopollela bukeng ya hao ya ho ngolla:

Qenehelo qaqile

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Olerato o bolela nako

Olerato o ne a le dilemo tse leshome. O ne a rata dithuto tsa dipalo haholo. Olerato o ne a rata ho bala ntho e nngwe le e nngwe eo a kopanang le yona.

E mong wa metswalle ya hae o ile a mo reha lebitso la ‘Olerato Dinomoro’ ka lebaka la lerato la hae la dithuto tsa dipalo.

Empa Olerato o ne a swabela ho bolella metswalle ya hae hore ha a tsebe ho bala nako tshupanakong ya hae. Ha Olerato a ne a botswa nako o ne a re, “Lenaka le leholo le ho supa, mme le lenyenyane le ho leshome le metso e mmedi.”

Metswalle ya hae e ne e tshehisana ka yena, ba re o bala nako jwaloka lesea.

“Ho tla jwang ke na le tsebo ya dipalo empa ke hlolwa ke nako?” Olerato a botsa ausi wa hae Mpho.

“Se ke wa itenehela. Ho nka nako le ho sebetsa ka thata ho ithuta dintho tse ntjha” ho rialo Mpho.

Mpho o ile a fa Olerato tshupanako e nyenyane ya pela bethe. Tshupanako ena e ne e na le alamo ya lentswe.

E ne e mo tsosetsa ho ya sekolong. E ne e re, “Tsoha! Ke hora ya botshelela!” Olerato o ile a sheba tshupanako ya hae mme a bona hore lenaka le leholo le ne le le ho 12 ha le lenyenyane lona le le ho 6. Olerato o ile a qala ho ithuta nako ka tsela eo.

Kutlwisiso

Ngolang dikarabo dibukeng tsa lona tsa mosebetsi:

1. **Pale e e buwa ka eng?**
   a. Ngwanana a neng a na le tsebo ya dipalo empa a sa kgone ho bala nako.
   b. Tshupanako e buang.

2. **Lebitso le nepahetseng le ka sebediswang bakeng sa “dithupa” tshupanakong ke lefe?**
   a. matsoho
   b. manaka

3. **Ho hlokahala eng ho ithuta dintho tse ntjha?**
   a. Mahlohonolo a mangata.
   b. Nako le ho sebetsa ka thata.

Popo ya mantswe/mofoloji

Kopollela lenane la mantswe bukeng ya hao ya ho ngolla.
Sehella lebopi mola ka tlase o kenyelleditsweng lentsweng ka leng.
Lebopi lena le bolelang?

1. **modisa**
2. **dumedisa**
3. **bedisa**
4. **fedisa**

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Bophelo ntle le meedi

Rebeca o tswaletswe motseng wa Dodoma, naheng ya Tanzania. Rebeca o hotse a tseba bohlokwa ba thuto.

“Sekolo se bohlokwa ngwanaka,” ho rialo mmae.

Borakgadi ba hae le bona ba ne ba toboketsa bohlokwa ba thuto, “Thuto e tla o fa bophelo bo senang moedi.”

“E meng ya metswalle ya Rebeca e ile ya tlohela sekolo. E ne e sa kgothaletswe ho ya sekolong malapeng. Banabeso ba re banana ha ba bohlale jwaloka bashanyana,” ho rialo e mong wa metswalle ya Rebecca.

E mong wa baithuti o ile a re, “Mme wa ka o re lenyalo le bohlokwa baneng ba banana ho feta sekolo.”

Rebeca ha a le sekolong se phahameng sa Kilaka, o ile a lemoha hore banana ba bangata ba neng ba le bohlale ba tlohetse sekolo. Ba ile ba nyalwa ba sa le banyenyane.

“Hobaneng bashanyana bona ba sa tlohele sekolo?” Rebeca a ipotsa. Mantsiboyeng ao ha a fihla lapeng, Rebeca o ile a etsa boipiletso ho batswadi ba hae ho mo dumella ho tswela pele ka sekolo.

Rebeca o ne a ikutlwa a le lehlohonolo ho kgothaletswa ho kena sekolo. Mmae le rakgadiae ba ne ba dula ba mo hopotsa hore, thuto e bohlokwa. Ba ne ba mmolella hore thuto e tla mo fa monyetla wa ho etsa ntho e nngwe le enngwe eo a e batlang bophelong.

Rebeca o ile a ntshetsa dithuto tsa hae pele Yunivesithing ya Dar es Salaam moo a ileng a ithutela ho ba leqwetha. Tanzania e ne e na le molao o dumellang bana ba banana ba nyalwe ba le dilemo tse 14. Molao ona o ile wa qobella banana ba bangata ho tlohela sekolo ebe ba a nyalwa.

Rebeca mmoho le sehlopha sa hae sa baitseki ba ile ba sebetsa ka thata ho fetola molao ona. Batho ba bangata ba ne ba re o hlompholla moetlo wa bona. Rebeca o ne a araba ka hore, “Molao o mong le o mong o senyang maphelo a banana kapa o ba utlwisang bohloko o tlameha ho fetolwa.”

Rebeca o ile a teka bothata bona lekgotleng le Phahameng la Tanzania. Baahlodi ba ile ba dumellana le sehlopha sa hae. Molao ona o ile wa fetolwa. Banana ba ka nyalwa feela kamora dilemo tse 18.

Rebeca ha a ka a emisa ha molao o qeta ho fetolwa. O nnile a tswela pele ho thusa bana ba banana. Rebecca o ile a ba thusa hore ba tsebe bohlokwa ba thuto. “Thuto e tla o fa bophelo bo senang me edi,” a rialo.

Kutlwisiso

Ngolang dikarabo dibukeng tsa lona tsa mosebetsi.

1. **Rebeca o tswaletswe kae?**
   Rebeca o tswaletswe…
2. **Rebeca o kene sekolo sefe?**
   Rebeca o kene sekolo sa…
3. **Rebeca o ithutile dithuto dife yunivesithing?**
   Rebeca o ithutile… yunivesithing.

Popo ya mantswe/mofoloji

Lebopi lena le bolelang?

nyana

Ngola lenane la mantswe a sebedisang lebopi lena bukeng ya hao ya mosebetsi. Qala ka:

1. **mosadinyana**
2. **koloinyana**

Medumo

Fapanyetsana ho boeletsa medumo ena:

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala dinoko.

ba	be
hu	ku

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala mantswe.

bapala

uba

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Bana ba sekolo sa Batho ba bapala bolo lebaleng. Ka Labone ba ilo bapala le sekolo sa Botlehadi. Bobo le Buang ba rata ho ikwetlisa. Mokwetlisi wa bolo o leka ho bua le bona. Bobo le Buang ha ba utlwe mokwetlisi ha a bua. Bona bolo ya ulu ke eo e thethehela pela bona. Bobo o ile a rahela ulu eo hole kwana.

Ho fetolela se o se utlwang ho se ngolwang

Fumana mantswe ohle paleng a sebedisang:

b u

Ngola lenane la mantswe ana bukeng ya hao ya mosebetsi.

Kutlwisiso

Buisana le motswalle wa hao.
Mantswe ana a mookotaba a bolelang?

Pakistan

monyetla

Medumo

Fapanyetsana ho boeletsa medumo ena:

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala dinoko.

ke	ki
ji	jo

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala mantswe.

Karabo

jella

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Karabo le Katleho ke bana ba ntate Kalane. Karabo o rata ho ja dijo tse monate. Katleho yena o rata ho ja kase le dikuku.

Karabo o dula a mo jella dijo tsa hae. Maloba ke ba bone ba bapala le Jomo Bojosi. Ba ne ba bapala kamora tanka ya Jojo sekolong. Tanka ya rona ya Jojo e tletse metsi.

Ho fetolela se o se utlwang ho se ngolwang

Fumana mantswe ohle paleng a sebedisang:

k j

Ngola lenane la mantswe ana bukeng ya hao ya mosebetsi.

Kutlwisiso

Buisana le motswalle wa hao.
Mantswe ana a mookotaba a bolelang?

boloko

mosebetsi

Moqoqo wa dipale tsa boiqapelo

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala dinoko.

t	s	h	w

t	s	h	w	a

t	s	h	w	e

t	s	h	w	i

Ho bala se ngotsweng

Kopanya medumo ho bala mantswe.

tshwela

tshwenya

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Tshwanelo ke ngwana ya ratang ho tshwenya. Ka Mantaha o ne a re tshwela ka mathe. Ka Labobedi o ile a re ke tshwana le tshwene. Ke ne ke tshwentswe ke seo a se buileng. Sa hore ke makopo ke tshwana le tshwene. Motshwari o ile a re ke se ke ka tshwenyeha. O ile a lo tshwara Tshwanelo ka letsoho. A mo tlisa ho nna a tlo ikopela maitshwarelo.

Ho fetolela se o se utlwang ho se ngolwang

Sebedisa medumo e latelang ho bopa mantswe:

b	u	k	j	tsh	w
a	n	e	l	r	o

Ngola mantswe ana bukeng ya hao ya mosebetsi.

Mongolo

Kopollela bukeng ya hao ya ho ngolla:

Rona tora

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Hobaneng re ngola

Bakeng sa mosebetsi wa hae, titjhere o ile a re botsa, “Hobaneng re ngola?”

A boela a re, “Tsamayang, le ye hae, le nahane mabaka ao le ka fanang ka ona a hore hobaneng batho ba ngola.”

Ke ile ka fihla hae mme ka tlelwa ke mohopolo ona. Re ngola hobane re rata ho fetisa melaetsa ya bohlokwa. Yaba ke botsa abuti wa ka. O ile a re, “Ke ngola hore ke hopole dintho!”

Ke ile ka botsa ntate wa ka potso eo. “Ngwanaka, ho ngola ho bohlokwa haholo,” ho araba ntate. Re hloka bangodi lefatsheng ho boloka ntho e nngwe le e nngwe e re ithutang yona. Re ithuta ka ho bala.

Ka le hlahlamang, titjhere o ile a etsa hore baithuti ba dule ka sedikadikwe, “Baithuti, ha re arolelaneng re bue, Hobaneng batho ba ngola?”

Tsena ke tse ding tsa dikarabo tseo re faneng ka tsona:

“Re ngola ho arolelana ditaba.”

“Re ngola hore re se ke ra lebala.”

“Re ngola ho boloka seo re ithutang sona.”

“Re ngola ho pheta dipale.”

Titjhere o ile a eketsa, “Ho ngola ho re thusa ho arolelana ditoro tsa rona.”

Ke ratile karabo ya titjhere le ya ntate wa ka. Ke batla ho ngola seo ke ithutang sona. Ke batla le ho ngola ditoro tsa ka.

Kutlwisiso

Ngolang dikarabo dibukeng tsa lona tsa mosebetsi.
Kopa o be o phethele:

Motho	Karabo
Ngwana	
	Re ngola ho boloka ntho e nngwe le e nngwe eo re e thutang yona.
Titjhere	
	Ke ngola hore ke hopole dintho.

Popo ya mantswe/mofoloji

Kopollela lenane la mantswe bukeng ya hao ya ho ngolla.
Sehella lebopi mola ka tlase o kenyelleditsweng lentsweng ka leng.
Lebopi lena le bolelang?

1. **kgadisang**
2. **sitisang**
3. **thabisang**
4. **rorisang**

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Ntwa ya Malala ya thuto

Malala ke moradi wa Ziauddin. O tswaletswe naheng ya Pakistan, ka la 12 Phupu 1997. Malala ha a ne a tswalwa, moahisani o ile a bolella batswadi ba hae hore ngwana ngwanana ha se tlhohonolofatso.

Ntate wa Malala o ile a arabela ka hore, “Ke tla fa ngwanaka menyetla e meng le e meng e ka fuwang ngwana wa moshanyana.”

Ziauddin o ile a etsa bonnete ba hore seo se a etsahala. O ile a bula sekolo sa banana Mingora. Ho ne ho na le batho ba sa thabelang ketso ena ya Ziauddin. Ba ne ba sa nahane hore ho bohlokwa hore banana ba kene sekolo.

Eitse ha Taliban e nka boetapele Mingora, dintho tse ngata di ile tsa fetoha. Batho ba ile ba hanelwa ho bapala dithelebishene kapa ho mamela mmino. Taliban e ile ya thibela bana ba banana ho kena sekolo.

Ziauddin o ile a qobelleha ho kwala sekolo sa hae. “Ke batla ho fa Malala le banana ba bang menyetla e tshwanang le ya bashanyana. Empa nka se behe maphelo a bona kotsing,” ho rialo Ziauddin.

Ntate wa Malala o ile a tswela pele a mo rutela lapeng. Empa o ne a hlolohella ho ba ka phaposing le bana ba bang. Ka kgwedi ya Lwetse selemong sa 2008, Malala o ile a fana ka puo, Pershwa Press Club. Puong ya hae o ile a botsa, “Hobaneng ha Taliban e tlosa ditokelo tsa botho, tsa ho fumana thuto?”

Ditho tsa sehlopha sa Taliban di ile tsa halefa haholo ha di utlwa sena. Hoo ha ho a ka ha etsa hore Malala a emise ho bua ka tokelo ya hae ya ho fumana thuto. O ile a etsa hore lefatshe lohle le tsebe pale ya hae. Malala o ne a na le tshehetso ya ntate wa hae.

Ka kgwedi ya Mphalane 2012, Malala o ne a palame bese, a tswa ngola dihlahlobo. O ile a thungwa ke monna a neng a ipatile sefahleho. Malala o ne a lemetse haholo. O ile a iswa sepetlele sa sesole, Pakistan. O ile a boela a iswa sepetlele sa Britain ho fumana thuso ya mantlha. Sehlopha sa Taliban se ile sa utlwela hore Malala o Britain. Ba ile ba etsa tshoso ya hore ba tla mo thunya hape ha a ka kgutlela Pakistan.

Malala ha a ntse a le sepetlele, o ne a fumana melaetsa e mengata ya kgothatso le diteboho.

Ha Malala a le dilemo tse 17, o ile a fumana kgau e bitswang 'Nobel Peace Prize'. E ne e le motho ya monyenyane ka ho fetisisa lefatsheng wa ho fumana kgau ya mofuta ona. Malala o ntse a tswela pele ho lwanela ditokelo tsa botho, tsa hore banana ba fumantshwe thuto e maemong a phahameng.

Kutlwisiso

Ngolang dikarabo dibukeng tsa lona tsa mosebetsi:

1. **Malala o tswaletswe naheng efe?**
   Malala o tswaletswe...
2. **Ntate wa Malala e ne e le mang?**
   Ntate wa Malala e ne e le...
3. **Ke mang ya neng a thibela banana ho kena sekolo?**
   ...a ne a thibela banana ho ya sekolong.

Popo ya mantswe/mofoloji

Lebopi lena le bolelang?

moholo

Ngola lenane la mantswe a sebedisang lebopi lena bukeng ya hao ya mosebetsi. Qala ka:

1. **monnamoholo**
2. **ntatemoholo**

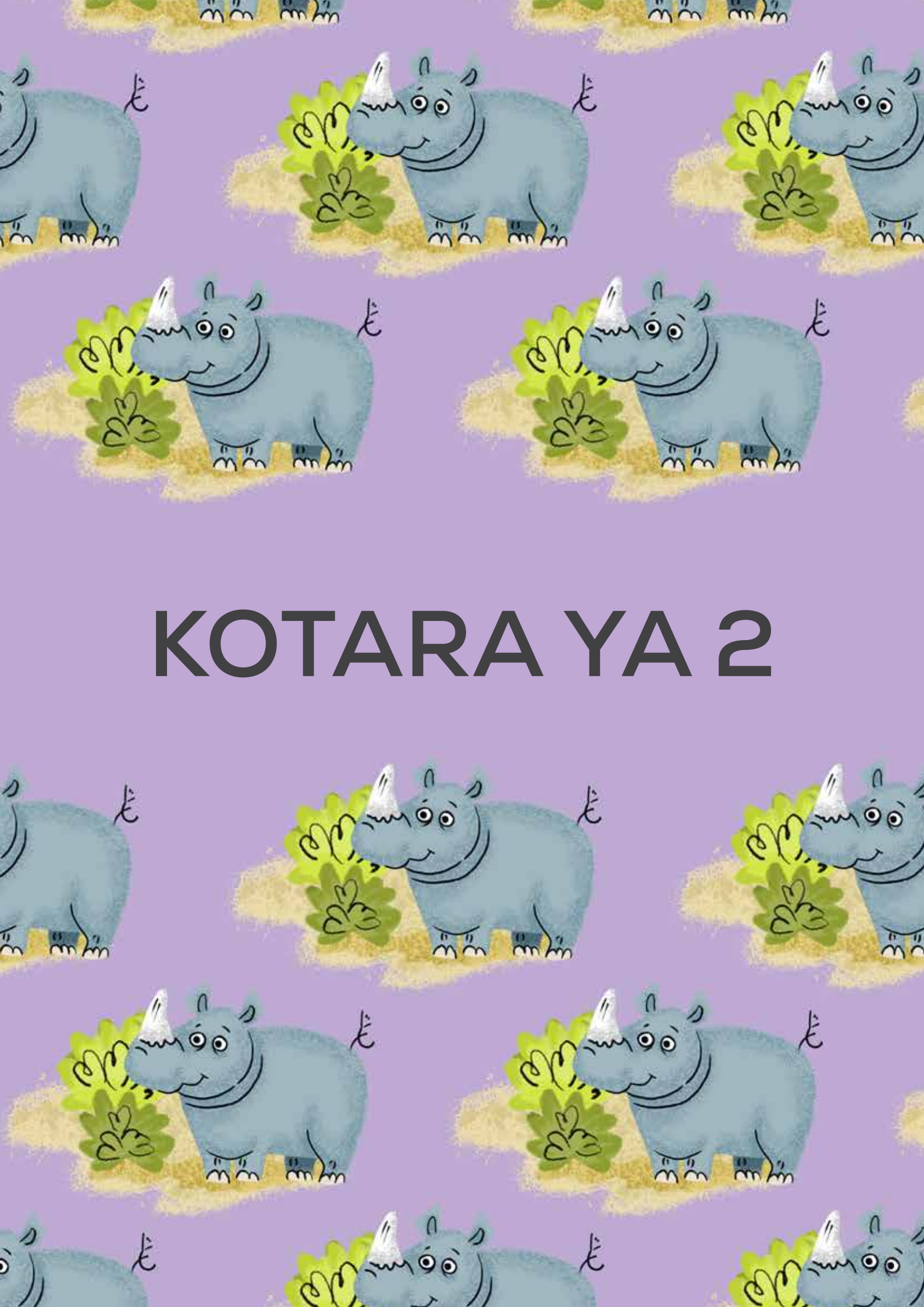

KOTARA YA 2

Mookotaba: Re a ikwetlisa

Ntlafatso ya puo:

Thothokiso

Sengolwa se sebedisang mantswe a kgethilweng ka hlooko ho fetisa menahano, maikutlo, kapa ditshwantsho. Hangata dithothokiso di sebedisa morethetho, phetapheto le puo e hlalosang.

Ka tsamaya ka tsatsi le leng.
Ka kopana le bana ba bang.
Ba mpotsa hore ke tswa kae.
Ka re ke tswa, ke tswa sekolong.
Sekolong re etsa ditlhakiso.
Ditlhakiso, tlhakiso tsa mmele

(Fetolela ditlhakiso tsa mmele ho: ditlhakiso tsa mongolo, ditlhakiso tsa mopeleto, ditlhakiso tsa dipalo, jwalojwalo)

Thothokiso ena e elelliswa bana hore ho nka nako ho ithuta dintho tse ntjha. Tse ding tsa dintho di hloka boitlhakisetso pele o ka le tsebo le bokgoni ba ho etsa ntho ka sebete. E ruta bana ka bohlokwa ba ho etsa ditlhakiso ha ba batla ho ithuta ntho e itseng.

Dipale:

Mohale o etsa bolo

Li Jie, mophosi ya nang le talente

Tlotlontswe

tlolatlola:	Ho kgona ho ya hodimo le tlase ha e otla fatshe.
phuthetswe:	Ho kwahela ntho ka pampiri, polasitiki kapa lesela.
e entsweng hae:	Ntho e entsweng hae ho sebediswa dintho tseo o nang le tsona, e sa rekwang lebenkeleng.
ho hlaba ntlha:	Ho fumana ntlha ka ho rahela bolo letanteng.

Tlotlontswe

ho hlajwa ke dihlong:	Ho ba dihlong kapa ho se phuthulohe ha se itseng se sa tsamaya hantle.
ho ba le talente:	Ho kgona ho etsa ho itseng hantle haholo.
babatsehang:	Ntho kapa ketsahalo e ntle haholo.
mophosi/ rametsu:	Motho ya sebedisang seqha le metsu.
papadi ya seqha:	Papadi eo ho sebediswang metsu o otla ntho.
nepo:	Ho otla hantle moo o batlang ntle le ho fosa.
ikwetlisa:	Ho etsa ntho e le nngwe hangata ho etsa hore o e etsahale hantle.
boiteko:	Ho sebetsa ka thata ho etsa ntho e itseng.
ntlafala:	Ho etsa ntho ka tsela e betere ho feta pele.
ikemiseditse:	Ho mamella le ho leka hape le ha ntho e ka e le thata.
tiisetso:	Ho tswela pele ho sebetsa nthong hape le hape, le ha e nka nako ho ntlafala.

Botsa ba lelapa la hao

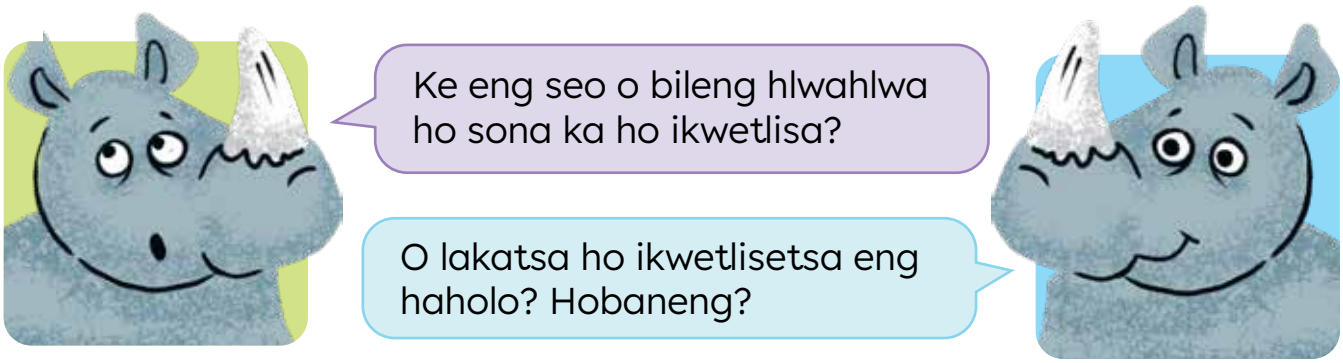

Medumo

Fapanyetsanang ka ho bala medumo eo o lekolang ho e tseba:

n	o	u	m	b
i	k	e	l	a
s	t	d	y	w
j	p	f	h	r
q	g	th	sh	qh
ph	kg	ts	ng	aa
ee	ii	mm	oo	nn
uu	ll	tl	hl	ny
tj	kh	tsw	tlw	nny
tsh	mp	nq	jw	kgw
mph	nth	shw	ngw	nqh
kw	ngw	nt	lw	ntsh

Buisana le motswalle:

1. Ke medumo efe eo o neng o sa e tsebe?
   Ngola lenane la medumo ena ka bukeng ya hao.

2. Ke medumo efe eo o hlokang ho ikwetlisa ho e bala?
   Ngola lenane la medumo ena ka bukeng ya hao.

Ikwetlise ho bala le ho ngola medumo ena:

- Iketsetse dipapetlana tsa medumo tseo o tla di sebedisa lapeng.
- Kopa ho ya hae ka Padiso. Ikwetlise ho bala ho tswa leqepheng lena.
- Kopa ditho tsa lelapa la heno hore ba o bitsetse medumo e fapaneng. Ngola medumo eo fatshe.

Ho dikhouda

Fapanyetsanang ka ho bala medumo eo o lekolang ho e tseba:

hae	ena	empa	kapa	etsa
bolella	etsang	bapala	lapeng	peleta
phahameng	hobaneng	setshwantsho	phoofolo	lefatsheng
nka	moo	aha	hape	leka
ntate	karolo	fumana	feela	selemo
molemo	lehlakoreng	moshanyana	tshwanang	sebedisitse
kgonahalang	tsohle	mono	neng	tsela
ngola	jwaloka	bonela	letsatsi	nomoro
fuputsa	leqepheng	sekgutlwaneng	sekwahelana	lekotikoti
qetellong	tseba	feta	pitso	peleta
hlola	loketse	fefoha	pitsana	arabile
dumaela	atamelanang	sehloohong	bulehileng	hammoho

Buisana le motswalle:

1. Ke medumo efe eo o neng o sa e tsebe?
   Ngola lenane la mantswe ana ka bukeng ya hao.

2. Ke mantswe afe ao o hlokang ho ikwetlise ho a bala?
   Ngola lenane la mantswe ana ka bukeng ya hao.

Ikwetlise ho bala le ho ngola mantswe ana:

- Ikwetlise ho qapodisa mantswe ao o sa a tsebeng.
- Kopa ditho tsa lelapa la heno hore ba o bitsetse mantswe a fapaneng. Ngola mantswe ao fatshe.

Mookotaba: **Re a ikwetlisa**

Mofoloji

O ntse o hopola?

Karolo ya lentswe e bitswa ‘mofimi’.

Mofimi o mong le o mong o na le moelelo.

Buisana le motswalle:

- Bala dimofimi le mantswe.
- Lentswe ka leng le bolela eng?
- Mofimi ka mong o bolela eng?

bo bomme bontate	**ra** rapolasi ralebenkele
Mma Mmannyeo Mmantwa	**se** sebueng sebini

Ebe o ka nahana ka mantswe a mang a sebedisang dimofimi tsena?

Bokgeleke

Hopola, ho bala ka bokgeleke ho bolela:
- Ho bala pale ntle le ho etsa diphoso.
- Ho bala pale ka lebelo le loketseng, jwaloka ha o bua.
- Ho bala pale ka maikutlo.

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Sello o rwala dieta mpara

Sello o ne a nyakalletse. E ne e se e le nako ya hore a ye Kereiting ya R. Sello o ne a na le dieta tse ntjha. O ne a thatafallwa ke ho matha ka dieta tsa hae tse ntjha.

“Dieta tsena ha di ntekane. Di nnyane haholo,” ho rialo Sello, a sekisitse meokgo.

Dineo o ile a sheba Sello maotong. Yaba o beha letsoho molomong.

“Sello, ha o a rwala dieta hantle.” ho rialo Dineo. “Ekare dipanana maotong a hao.”

Dineo o ile a kopa Sello a role dieta tsa hae. Yaba o mo thusa ho di rwala hantle.

“Ke a leboha Dineo. Dieta tsa ka di a ntekana jwale. Ebe ke mang a tlo nthusa ho rwala dieta tsa ka hantle hosane?” Sello a mmotsa.

“Ke tla o ruta. Ha dieta di o utlwisa bohloko, ho bolela hore ha o a di rwala hantle.” ho rialo Dineo.

Letsatsi le leng le le leng, Sello o ne a rwala dieta tsa hae. Ha di mo utlwisa bohloko, o ne a di rola.

Ebe o a di fetola.

Ho nkile nako e telele hore Sello a tsebe hore ke seeta sefe se kenang leotong lefe. Ho ikwetlisa kamehla ho ile ha mo thusa hore a ithute ho di rwala ka nepo.

Sello ha a sa hloka thuso ya ho rwala dieta ka nepo. Matsatsing ana, o thusa bana ba bang ho rwala dieta.

Kutlwisiso

Ngola dikarabo ka dibukeng tsa lona:

1. **Ke mang a neng a na le dieta tse ntjha?**
   …o ne a na le dieta tse ntjha.

2. **Ke mang a ileng a thusa Sello?**
   …o ile a thusa Sello.

3. **Ho ne ho bolelang ha maoto a Sello a ne a utlwa bohloko?**
   Ha maoto a Sello a utlwa bohloko, sena se bolela hore…

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Mohale o etsa bolo

Mohale o ne a batla ho bapala bolo le bana ba baholo empa o ne a le dihlong a tshaba ho kopa. Ka tsatsi le leng bolo e ile ya tla e mo tobile. O ile are o a e raha empa a fosa!

O ile a balehela ka tlung. A nka qeto hore o lokela ho ikwetlisetsa ho bapala bolo, empa o ne a hloka bolo.

Mohale o ile a fumana bolo e nyenyane e kgubedu ka tlung. O ile a leka ho e raha, empa e ne e le nyenyane haholo. Mohale o ile a batla ntho ka etsang hore bolo e be kgolwanyane. O ile a qala ka ho e phuthela ka koranta, empa koranta empa ya phuthulloha. Kamora moo, Mohale o ile a leka ho e phuthela ka pakete ya ditjhipisi tsa Simba. A seha mokotla wa mme wa hae wa kgale a e phuthela bolo ka yona. Yaba Mohale o fumana kgwele a e tlama ka thata. Bolo e ne e se e le kgolo jwale! O ne a se a kgona ho e raha.

Mohale o ile a ya ka ntle ho ikwetlisa. O ile a etsa dipalo ka majwe. Mohale o ile a nna a rahela bolo dipalong.

Kamora matsatsi a mmalwa, Mohale o ile a shebella bana ba baholo ba bapala bolo. E mong wa banana o ile a re, “Ke o bone o hlaba dintlha o ka ba leloko la sehlopha sa rona.” Kamora boikwetliso boo bohle, Mohale o ne a le malalaalaotswe ho bapala bolo le bana ba baholo.

Kutlwisiso

Ngola dikarabo ka dibukeng tsa lona:

1. **Mohale o ne a batla ho bapala bolo le bomang?**
   O ne a batla ho bapala bolo le...

2. **Mohale o ile a etsa dipalo ka eng?**
   O ile a etsa dipalo ka...

3. **Ke eng seo o ithutileng sona ho Mohale?**
   Ke ithutile...

Medumo

Fapanyetsanang ka ho bala medumo ena:

Ho dikhouda

Kopanya medumo ho bala mantswe:

lelera	lelelele	lelemela
ruruhile	roromela	morabaraba

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Lele o ne a bapala morabaraba ha a bona thuhlo e molala o ruruhileng e lelera.

Lele o re o ile a bona thuhlo e molala o molelele. Rorisang o ne a nahana hore molala wa thuthlo eo o ruruhile. “Ebe molala o molele wa thuhlo o ka ruruhiswa ke eng?” mme a mmotsa.

Thuhlo eo e ile ya re atamela. Re ne re ntse re bapala morabaraba ha e re atamela. Re ne re tshohile hoo re neng re roromela. Re ne re sa kgolwe kamoo molala wa yona o neng o le molelele kateng.

Ho enkhouda

Qhaqholla mantswe ana ho etsa dipolelo.
Kenya matshwao a puo mme o ngole dipolelo ka bukeng ya hao:.

1. bethe o Dieketseng alola
2. rata moruti morara o

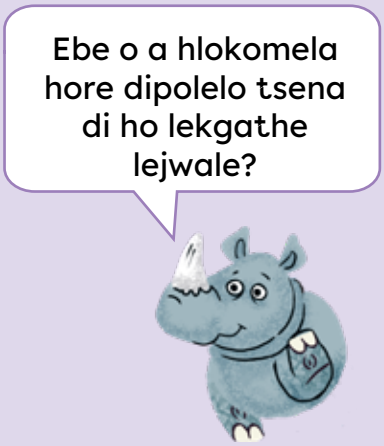

Medumo

Fapanyetsanang ka ho bala medumo ena:

Ho dikhouda

Kopanya medumo ho bala mantswe:

hohoba	hauhela	lehaha
kgokgo	kgabane	makgakga

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Mohau o hauhela mokgotsi wa hae a makgakga.

Mohau le Makgabo ke bao. Ba fihlile ba kgathetse ho tswa lehaheng lane le naheng. Mohau o ile a hula heke. Makgabo o ile a e hakisa hore e se kwalehe. Kobo eo Mohau a neng a e tshwere e ne e hohoba fatshe.

Mme o ile a re ba kene ka mokgorong ba nwe le kgemere. Mohau o ile a re yena ha a kgora. Mme o ile a mo tshella kgemere hape. Leha Makgabo a ne a kgathetse. O ile a tswa ka mokgorong a ilo kgabisa nkgo ya nkgono ya letsopa. O ile a e kgabisa ka bokgabane.

Ho enkhouda

Qhaqholla mantswe ana ho etsa dipolelo.
Kenya matshwao a puo mme o ngole dipolelo ka bukeng ya ha:

1. dijo monate tse phehile o nkgono
2. lesapo ntja jele e

Moqoqo wa dipale tsa boiqapelo

Medumo

Fapanyetsanang ka ho kopanya medumo ena:

+

Ho dikhouda

Kopanya medumo ho bala mantswe:

nkga	nkgisa	nkgadisa
nkgopile	nkgutlisetsa	nkgesa

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Mankgane wane o shweleng o nkgela hampe.

Ke kopile Onkgopotse a nkgelle metsi. Ke mmoleletse a nkgelle metsi a nkgo efe. Ha ke rate metsi a tswang ka nkgong ya polasetiki. Ke rata a ka nkgong ya letsopa.

Ho enkhouda

Bopa mantswe o sebedisa medumo ena.
Ngola mantswe ana ka bukeng ena:

l	r	e	th	h	kg
tl	ts	a	p	n	o

tlolatlola lelera

Mongolo

Kopollela bukeng ya hao ya ho ngolla:

Rori le Rele ba re ba jele morara harare.

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Puisano: Se ke wa tela, Dineo!

Sello le Dineo ba ne ba tswa sekolong, ba lebile hae. Dineo o ne a kgutsitse. O ne a bonahala a tshwenyehile.

Sello: Molato ke eng Dineo?
Dineo: Ke tswafa ho ya sekolong hosane.
Sello: Hobaneng?
Dineo: Ba tlo re kopa ho bina pina ya setjhaba. Ha ke tsebe mantswe a yona.
Sello: Ke tla o ruta yona. Ke tseba mantswe a yona kaofela.
Dineo: Ke taba tse monate. Nka thaba haholo ha o ka nthusa.

Dineo le Dineo ba ile ba qalella ho bina thapama.

Sello: Ho na le mantswe a mangata pineng ena.
Sello: O se ke wa tshwenyeha. Ha re nne re ikwetlise.

Dineo o ile a ithuta pina ena, a ikwetlisa ho fihlela e le bosiu. Sello o ile a mo thusa.

Sello: Ha se moo o sebeditse, Dineo! Hosane re tla be re binela hodimo haholo.
Dineo: Ke ithabetse. Ke sebeditse ka thata ho ithuta. Ke lebohela thuso ya hao.
Sello: O a bona Mamello e tswala katleho!
Dineo: “Ke motlotlo ka nna! Ke ile ka mamella ho fihlela ke tseba ho bina pina ena. Jwale ke tatetse ebe Labohlano!”
Sello: “Ka matsatsi ohle Ntate o re hopotsa hore mamello e tswala katleho.”

Kutlwisiso

Ngola dikarabo ka dibukeng tsa lona:

1. **Ke pina efe eo Dineo a lokelang ho ithuta yona?**
   Dineo o lokela ho ithuta…

2. **Ke mang ya tsebang mantswe kaofela?**
   …o tseba mantswe kaofela.

3. **Ba ikwetlisitse nako e kae?**
   Ba ikwetlisitse…

Mofoloji

Re ka arola mantswe ka ditsela tse fapaneng.
Buisana le motswalle:

1 Ka medumo:	2 Ka dinoko:	3 Ka dikarolo tsa moelelo:
s-e-t-i-m-a-m-o-l-l-o	se-ti-ma-mo-llo	**tima** e bolelang? Karolo **se** ya lentswe e fetola moelelo jwang?

Jwale leka sena ka mantswe ana: sehatsetsi, sethunya

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Lie Jie, mofudi wa metsu ya babatsehang

Li Jie o ne a dula naheng ya China. E ne e le mofudi wa metsu ya tummeng.

“Ha ho ya tshwanang le yena. Ke mofudi wa metsu ya hlwahlwa,” ho hweshetsa banna le basadi ba neng ba mo potapotile.

Lie Jie o ne a na le bonnete ba hore o a babatseha. “Ha ho ya tshwanang le nna.” a nahana.

Ka letsatsi le leng Li o ne a ikwetlisa ho fula metsu. Batho ba ile ba tla ho boha. Li Jie o ile a otla bohare ba pakane.

“Ha ho ya mo fetang. Ke mofudi wa metsu ya hlwahlwa,” ba hweshetsa mme ba opa diatla. Li Jie a inama ho bontsha teboho.

Li Jie o ile a bona monna a rekisa oli. Monnamoholo a sheba Li Jie empa ha a ka o opa diatla.

“Hobaneng o sa nkopela diatla? Na o kile wa bona mofudi wa metsu ya hlwahlwa ho mpheta?” Ho botsa Li Jie.

“Ha o mohale. O mofudi ya hlwahlwa hobane o ikwetlisa ka thata.” Ho bua monnamoholo.

Li Jie o ne a halefile. O ne a nahana hore bohle ba ya mo babatsa! “Ke eng seo wena o kgonang ho se etsa?” Li Jie a botsa.

Monnamoholo a beha lebotlo fatshe. A beha tjhelete ya tshepe e nang le lesoba le le nyenyane hodima lebotlolo. A tlatsa mohope ka oli yaba o tshela oli ka lesobeng le lenyane. Ha a ka a tsholla lerothodi.

Batho ba seba ba re, ha ho ya mo fetang.

“Ke na le bokgoni bona hobane ke a ikwetlisa. Ha ke a kgetheha.” Ho bolela monnamoholo.

Banna le basadi ba qala ho nahana hore mohlomong le bona ha ba ka ikwetlisa, ba ka ba hlwahlwa.

Kutlwisiso

Ngola dikarabo ka dibukeng tsa lona:

1. **Li Jie o ne a le hlwahlwa ka ho etsa eng?**
   Li Jie o ne a le hlwahlwa ka…

2. **Hobaneng Li Jie a ile a halefela monnamoholo?**
   Li Jie o ile a halefela monnamoholo hobane…

3. **Ke eng seo monnamoholo a ileng a re se bohlokwa ho feta bokgoni?**
   Monnamoholo o ile a re ho… ho bohlokwa ho feta bokgoni.

Mofoloji

Sebedisa dikarolo tsena ho bopa mantswe:

bo	ra	mma
Mohlala: bonkgono	Mohlala: ralebenkele	Mohlala: mmaditaba

Ngola lenane la mantswe ka bukeng ya hao.

Mookotaba: Re bangodi

Ntlafatso ya puo:

Thothokiso

Sengolwa se sebedisang mantswe a kgethilweng ka hlooko ho fetisa menahano, maikutlo, kapa ditshwantsho. Hangata dithothokiso di sebedisa morethetho, phetapheto le puo e hlalosang.

Ke ithuta ho ngola ka ho bala.
Ke ithuta ho bala ka ho ngola.
Ho bala le ho ngola ho sebetsa mmoho,
Ho ntlafatsa bokgoni ba ka ba ho nahana.

Ha o batla ho ntlafatsa ho ngola kapa mongolo wa hao o lokela ho bala. Le ha o batla ho ntlafatsa bokgoni ba hao ba ho bala o lokela ho ngola. Ho ngola le ho bala di sebetsa mmoho.

Dipale:

Buka ya pele ya Stacey

Bangodi ba pele ba lefatshe

Tlotlontswe

phatlalatsa:	Ho hatisa le ho nehelana ka buka kapa pale hore batho ba bang ba e bale.
ho lokisa sengolwa:	Ho lekola le ho lokisa, ho hlwekisa, ho ntlafatsa kapa ho lokisa diphoso.
mohlophisi wa sengolwa:	Motho ya thusang mongodi ho ntlafatsa sengolwa sa hae ka ho lekola mopeleto, melao ya tshebediso ya puo le mehopolo.
tlhahiso ya buka:	Ketsahalo e ikgethileng moo buka e ntjha e tsebiswang le ho ketekwa.
motlotlo:	Maikutlo a monate ao motho a a utlwang ha a entse ntho hantle kapa a sebeditse ka matla ho atleha.
tempele:	Moaho o ikgethileng moo batho ba yang ho rapela medimo ya bona.

Tlotlontswe

ntlo ya polokelo:	Moaho oo ho ona ho behwwang phahlo, dijo, kapa disebediswa hore di bolokehe.
letlapa:	Sekotwana sa letsopa se batalatseng se neng se sebediswa kgalekgale ka batho ho ngolla, pele pampiri e sibollwa.
qaqisitswe:	E nang le dikarolwana tse ngata tse nyenyane.
letshwao:	Ntho e emelang se itseng jwaloka setshwantsho, kapa sebopeho se nang le moelelo wa bohlokwa.
mongodi:	Motho ya ngolang buka kapa pale.
sengodi:	Motho ya abelanang ka mehopolo a sebedisa mantswe.
mohopolo:	Morero/monahano o ka kelellong ya hao.
babohi/ bamamedi:	Batho ba balang kapa ba mamelang sengolwa sa hao.
susumetsa:	Ho kgothatsa motho e mong ho leka se itseng kapa ho itshepa.

Botsa ba lelapa la hao

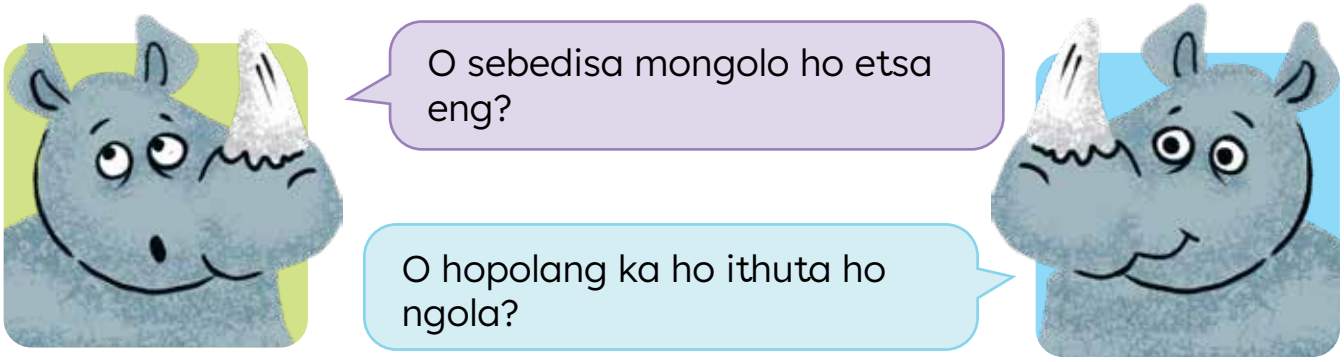

Medumo

Fapanyetsanang ka ho bala medumo ena:

Ho dikhouda

Kopanya medumo ho bala mantswe:

phapa	phophoma	phopholetsa
shashara	leshome	lesheleshele

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Phopho o phela ka lesheleshele.

Mashadi o dilemo di leshome. O rata ho bua leshano. Ntate o ile a mo shasharela ho bua leshano. Re ne re shebelletse ha a se a re re sheshenella.

Ke ile ka phaphama hare mpa ya bosiu. Ke ne ke phopholetsa ke batla mollo ho kgantsha kerese. Pheelo o ile a phamola mollo ho nna. “O a phapha Pheelo” ka mmolella. Pheelo o ile a iphapanya nna.

Ho enkhouda

Qhaqholla mantswe ana ho etsa dipolelo.
Kenya matshwao a puo mme o ngole dipolelo ka bukeng ya ha:

1. ba bashemane bolo raha
2. ba kerekeng bomme ya

Medumo

Fapanyetsanang ka ho bala medumo ena:

Ho dikhouda

Kopanya medumo ho bala mantswe:

maano	mahlaahlela	hlaaha
mmila	mmone	mminela

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Ke mmone a na le monna yane ya mahlaahlela mmileng.

Mmileng wane o yang Mmonea. Re ile ra kopana le Mmusi. O ile a hlaha a hatela hodimo. O re o tshaba diphoofolo tse hlaaha.

Mmusi ke mohlankana ya bohlale. Ke mohlankana ya mahlaahlela. Ke mohlankana ya ratang ho loha maano. Ha ho na mohlang nkileng ka mmona a se maphathephathe.

Ho enkhouda

Qhaqholla mantswe ana ho etsa dipolelo.
Kenya matshwao a puo mme o ngole dipolelo ka bukeng ya ha:

1. hlahlobile e mooki ngaka
2. ngwana e koloi thutse

Mookotaba: **Re bangodi**

Medumo

Fapanyetsanang ka ho kopanya medumo ena:

+

Ho dikhouda

Kopanya medumo ho bala mantswe:

mpho	mpha	mphile
mphumana	mphoqile	mphaphela

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Mpho o mphoqile ka ho mphaphela.

Mpho le Mampho ke metswalle. Mpho o mphile mpho e ratehang ka tsatsi la ka la tswalo. Mampho yena o ile a mmemela lapeng habo. Ke fumane a mphehetse dijo tse hlabosang. Mpho le Mampho ke metswalle ya sebele.

Ho enkhouda

Bopa mantswe o sebedisa medumo ena.
Ngola mantswe ana ka bukeng ena:

o	kg	ph	a	m	mm
m	oo	qh	aa	i	sh

phophoma kgomo

Mongolo

Kopollela bukeng ya hao ya ho ngolla:

Soso o re Sello o na le seso sese neng sa hae.

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Ditshomo tsa nkgono wa ka

Bosiu bo bong le bo bong, ntate wa ka o re balla tshomo. O qala ka ho nkapesa ka kobo e bonojwana, a be a qala ho qoqa ka ho re, “Ba re e ne re…”

Bosiung bona jwaloka mehla, ntate wa ka o ile a mmpalla.

Nkgono o ile a feta phaposing ya ka mme a re bona.

“Le etsa eng?” a botsa.

Ntate wa ka o ile a tsheha a re, “Re bala tshomo.”

Nkgono o ile a bonahala a maketse, ya ba o a itsamaela. Ntate wa ka o ile a tswelapele ho bala.

“Ke tshomo ka matheto! O robale ha monate ngwanaka,” a rialo.

“Ke a leboha. E ne e le tshomo e kgahlisang,” A idimola.

Nkgono o ile a kgutlela phaposing ya ka. “Ha ho a loka ho bala ditshomo. O tlameha ho di qoqa, jwalo ka nna.”

Ntate wa ka o ile a bososela, “Matsatsing ana re bala ditshomo. Bangodi ba bang ba ngotse ditshomo tseo bonkgono ba bona ba ba qoqetseng tsona.”

“Ke a utlwisisa,” ho rialo nkgono. “Ho ngola ditshomo ke mohopolo o motle. Ha re ngola dibuka tsa tsona, bana ba bangata ba tla tseba ka tsona.”

Nkgono o ile a ba le monahano: “Ke batla buka eo e leng ya ka ya ditshomo. O tlameha ho mamela ditshomo tsa ka kaofela o di ngole fatshe.”

Ntate wa ka o ile a bososela, “Ke tla etsa jwalo ka ha o batla. Ke tla ngola buka ya ditshomo tsa hao kaofela.” O ile a etsa jwalo.

Kutlwisiso

Ngola dikarabo ka dibukeng tsa lona:

1. **Ntate o apesa ngwana wa hae ka eng?**
   O apesa ngwana wa hae ka...
2. **Ke mang ya batlang buka eo e leng ya hae ya ditshomo?**
   ...o batla buka eo e leng ya hae ya ditshomo.
3. **Hobaneng nkgono a nahana hore ona ke mohopolo o motle?**
   Nkgono o nahana hore ke mohopolo o motle hobane...

Mofoloji

Re ka arola mantswe ka ditsela tse fapaneng.
Buisana le motswalle:

1 Ka medumo:	2 Ka dinoko:	3 Ka dikarolo tsa moelelo:
r-a-m-o-l-a-o	ra-mo-la-o	**molao** e bolelang? Karolo **ra** ya lentswe e fetola moelelo jwang??

Jwale leka sena ka mantswe ana: ramahlale, ramasedi

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Buka ya Stacey ya Pele

Stacey Fru o hlahetse toropong ya Johannesburg ka selemo sa 2007.

Ho tloha e sa le lesea, Stacey o ne a rata dibuka.

Ha a le dilemo tse supa, o ile a ngola buka ya hae ya pele. Sehlooho sa buka ya hae e ne e le 'Dikatse tse Nkgang'.

A re ho batswadi ba hae, "Ke batla ho phatlalatsa buka yaka hore bana ba bang ba kgone ho e bala."

Mme wa Stacey a romela buka ho mohlophisi. O ile a rata buka yaba o a e phatlalatsa. Stacey o ne a le motlotlo.

Ha 'Dikatse tse Nkgang' e phatlalatswa, Stacey a hlophisa mokete wa ho keteka buka ya hae.

"Ke ngotse buka ena ka bonna," Stacey a bolella batho moketeng. "Ke batla bana ba bangata ba MaAfrika ba ngole dibuka."

Stacey o ile a hapa kgau mme a tswelapele ho ngola dibuka.

Ebile o bokella dibuka, diphahlo le dikomporo bakeng tsa ba di hlokang.

Stacey o etsa dipuo tsa ho ruta le ho kgothatsa bana. Molaetsa wa hae ke hore bana ba ka etsa le ha e le eng. "Ha o monyane kapa moholo hore o phele seo eleng toro ya hao," ke seo a se boleletseng batjha ba bangata.

Kutlwisiso

Ngola dikarabo ka dibukeng tsa lona:

1. **O nahana hore buka ya pele ya Stacey e ne e le ka eng?**
   Ke nahana hore buka ya Stacey ya pele e ne e le ka...

2. **Na o ka rata ho bala buka e ngotsweng ke ngwana?**
   Ee, nka rata ho bala buka e ngotsweng ke ngwana.
   Tjhe, nke ke ka rata ho bala buka e ngotsweng ke ngwana.

3. **Ha o ka ngola buka, e ka ba ka eng?**
   Ha nka ngola buka, e ka ba ka...

Mofoloji

Sebedisa dikarolo tsena ho bopa mantswe:

mma	ra	bo
Mohlala: mmalerato	Mohlala: rabaki	Mohlala: bohloki

Ngola lenane la mantswe ka bukeng ya hao.

Medumo

Fapanyetsanang ka ho bala medumo ena:

Ho dikhouda

Kopanya medumo ho bala mantswe:

thothomela	thetheha	thuthuhile
leeba	feela	tee

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Lehe la leeba ke lane le thetheha

Maobane ke ne ke etetse Thabiso. Ke tsamaile leeto le lelelele. Ke fihlile Mmathabiso a ntse a hlapisa Thabile. Thabile ke lesea labo Thabiso. Thabile o thuthuhile kapele. “Ke maketse feela.”

Thabile o nyanaya sethetsa. Sethetsa sa hae se ne se nyametse. Thabiso o ile a se fumana ka hara seeta, ha a ne a leka ho mo rwesa seeta seo. “Na le tla thabela tee bashanyana?” Mathabo a re botsa. “E mme,” Thabiso a araba.

Ho enkhouda

Qhaqholla mantswe ana ho etsa dipolelo.
Kenya matshwao a puo mme o ngole dipolelo ka bukeng ya hao:

1. dula nkgono o setulong
2. tee nwa ba bomme

Medumo

Fapanyetsanang ka ho bala medumo ena:

Ho dikhouda

Kopanya medumo ho bala mantswe:

nngolla	nngala	nngodisa
pii	siile	tiile

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Maobane ke siile Tiisetso kamora hoba a nngale.

Ka Moqebelo re ne re dutse kantle ha Tiisetso a feta. “Tiisetso, Tiisetso, nkemele monna” ka hweletsa. Tiisetso o ne a tiisitse molala a iketsa eka ha a nkutlwe. Ke a ipotsa hobaneng a iketsa eka ha a nkutlwe.

Ke a hopola jwale. O tlameha ebe o ntse a kwatile. Maobane ke mo siile kamora hoba a nngale. Ke ka hoo a tiisitseng molala a etsang eka ha a nkutlwe.

Ho enkhouda

Qhaqholla mantswe ana ho etsa dipolelo. Kenya matshwao a puo mme o ngole dipolelo ka bukeng ya ha:

1. dipompong le tlile malome o
2. nwele bomme ba tee

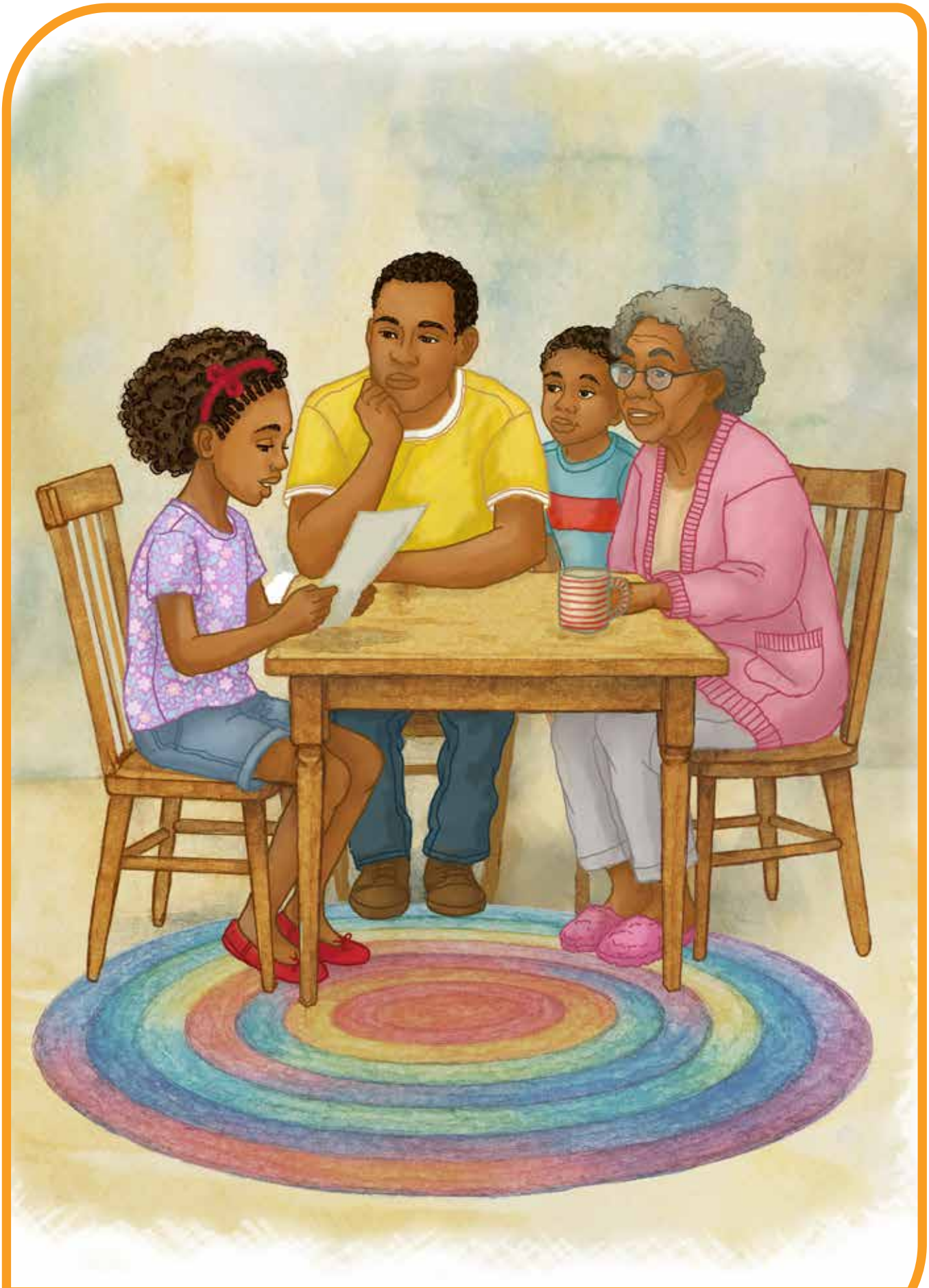

Moqoqo wa dipale tsa boiqapelo

Medumo

Fapanyetsanang ka ho kopanya medumo ena:

+

Ho dikhouda

Kopanya medumo ho bala mantswe:

nngwe	nngwapa	nngwapile
bonngwe	bonngweng	nngwapisa

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Motshabi o nngwapile habohloko.

Monghadi Maboya o ile a re bitsa. Re ne re lokela ho kena ka phaposing ka bonngwe. Disemelo o ile a re ke mo kadime enngwe ya dikerayone tsa ka. Ke ne ke tlile le kerayone e le nngwe feela.

Ho enkhouda

Bopa mantswe o sebedisa medumo ena.
Ngola mantswe ana ka bukeng ena:

l	ph	e	a	th	w
ee	ts	o	ii	tjh	nng

wele thetsa

Mongolo

Kopollela bukeng ya hao ya ho ngolla:

Letata la Titi le Tutu le kena le tatile.

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Tsohle ka ho ngola

Ho ngola ho bohlokwa. Ho re thusa ka dintho tse ngata.

1. Ho laola maikutlo a rona

Re ka ngola maikutlo a rona kahara bukatsatsi. Sena se ka etsa hore re ikutlwe re le betere. Sena se ka re thusa hore re kgone ho tseba hore re ka laola jwang maikutlo a rona.

2. Ho arolela batho maikutlo a rona

Re ka ngolla metswalle le ba leloko dikarete, mangolo le ditema. Sena se re thusa hore re dule re na le dikgokahano le batho ba bang. Hape se re thusa hore re bue hore re ikutlwa jwang.

3. Ho aba ditaba

Re ka sebedisa mangolo, diimeili le ditema ho abela batho ditaba tsa rona.

4. Ho qoqa dipale

Jwalo feela ka Sellwane, re ka ngola dipale tsa rona, mme ra taka ditshwantsho ho tsona.

Mekgwa e mengata ya ho ntlafatsa bokgoni ba rona ba ho ngola.

1. Ho bala

Ha re bala hangata, bokgoni ba rona ba ho bala bo a ntlafala.

2. Ikwetlisetse ho ngola

Ha re ikwetlisa hangata, re tla ntlafatsa ho ngola ha rona. Leka ho ngola ele ho ithabisa ha o le hae.

3. Eba le buka ya dintlha

Leka ho ba le buka ya ho ngola dintlha tsa ho ngola ha hao. E tshware ho wena mme o ngole mehopolo e metjha eo o bang le yona.

4. Aba sengolwa sa hao

Bontsha metswalle ya hao le ba leloko sengolwa sa hao. Kapa o ba ballele hodimo dipale tsa hao.

Kutlwisiso

Ngola dikarabo ka dibukeng tsa lona:

1. **O rata ho ngola eng?**
   Ke rata ho ngola…

2. **Ebe o na la bukatsatsi kapa buka ya dintlha?**
   Ee, ke na le…
   Tjhee, ha ke na…

3. **O ka ntlafatsa ho ngola ha hao jwang?**
   Nka ntlafatsa ho ngola haka ka ho…

Mofoloji

Re ka arola mantswe ka ditsela tse fapaneng.
Buisana le motswalle:

1 Ka medumo:	2 Ka dinoko:	3 Ka dikarolo tsa moelelo:
b-o-tl-e	bo-tle	**ntle** e bolelang? Karolo **bo** ya lentswe e fetola moelelo jwang??

Jwale leka sena ka mantswe ana: bobe, bontja

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Bangodi ba pele lefatsheng

Mongolo ke e nngwe ya dintho tse bohlokwa haholo tse sibollotsweng ke batho.

Lemong tse ka bang tse 5 000 tse fetileng batho ba ile ba qala ho ngola. Sumer ke e nngwe ya metse moo mongolo o qadileng teng.

Ditempele tsa Sumer di ne di sebediswa jwaloka matlo a polokelo. Matlo a polokelo e ne e le dibaka tseo mefutafuta ya dintho di neng di bolokwa teng.

Batho ba neng ba kgona ho ngola ba ne ba bitswa bangodi. Bangodi ba ile ba tlameha ho fumana tsela ya ho hlokomela dintho tse bolokilweng.

Bangodi ba ne ba sebedisa matshwao le ditshwantsho matlapeng a letsopa ho boloka palo ya thepa.

Bangodi ba ile ba ngola matshwao le ditshwantsho matlapeng a metsi a letsopa. Matlapa a ommeng a ne a bolokwa jwaloka tlaleho ya thepa yohle e neng e le ka matlonga a polokelo.

Ha nako e ntse e ya, matlo a polokelo a ile a boloka thepa e ngata. Bangodi ba ile ba lokela ho ngola haholo le kapele. Ba qala ho sebedisa matshwao ho fapana le ditshwantsho tse nang le dintlha.

Thepa e ne e bolokwa toropong ka bophara. Hang ha bangodi ba qala ho sebedisa matshwao, ba ile ba dumellana hore ba tla sebedisa matshwao a tshwanang. Sena se ne se tla ba thusa ho utlwisisa se ngotsweng matlong a fapaneng a polokelo. Mongolo ona o motjha o ne o bitswa Cuneiform.

Sena se ile sa etsahala dinaheng tsa Egepeta, Peru le China. Mongolo wa rona wa sejwalejwale o theilwe mona.

Mongolo o thusitse batho ho hopola dipale le mehopolo.

Kutlwisiso

Ngola dikarabo ka dibukeng tsa lona:

1. **Batho ba qadile neng ho ngola?**
   Batho ba qadile ho ngola...

2. **Mongolo o thusitse batho ho hopola eng?**
   Mongolo o thusitse batho ho hopola...

3. **Etsa eka o mongodi ya tswang Sumer. Etsa matshwao bakeng sa: katse, metsi le diapole.**

Mofoloji

Sebedisa dikarolo tsena ho bopa mantswe:

mma	ra	mo
Mohlala: mmabotle	Mohlala: ramafolofolo	Mohlala: moreki

Ngola lenane la mantswe ka bukeng ya hao.

Mookotaba: Re mosa

Ntlafatso ya puo:

Maele

Polelo e kgutshwane ya setso e fanang ka keletso. Hangata maele a kenyelletsa puo ya tshwantshetso jwaloka mokgabo-puo.

Motho ke motho ka batho.

Maele ana a bua ka bohlokwa ba ho thusana re le batho. Ho fihlella ditoro kapa dintho tseo re di labalabelang re lokela ho ikamahanya le batho ba bang ba re thuse. Le rona re lokela ho etsa matsapa a ho thusa batho ba bang hore ba fihlelle ditoro tsa bona. Ha ho na motho ya kgonang ho phela a le mong ntle le thuso ya ba bang. Le hatella dikamano le botho.

Dipale:

Kananelo o ba le motswalle e motjha

Samentjisi e nngwe

Tlotlontswe

dihlong:	Ho ikutlwa o tshoha kapa o sa itshepe ho bua le batho ba bang kapa ho kopana le ho dula le bona.
e sa tlwaelehang:	Ntho e sa tsebahaleng kapa e fapaneng.
mong:	Ho ba mong, ho se be le batho ba bang.
bodutu:	Ho ikutlwa o hloname hobane o se na metswalle.
ho se kenyelletswe:	Ho se kenyelletswe sehlopheng kapa ntho e etswang ke batho ba bang.
kotsi:	Ha ntho e empe e etsahala ka tshohanyetso e sa rerwa, jwaloka ha motho a ka lemala ka phoso.
sepetlele:	Sebaka seo dingaka le baoki ba hlokomelang bakudi kapa batho ba lmetseng.
ka sekgukgu:	Ho tloswa ka lenyele kapa ka lekunutu hore ho se be le ya bonang.

Tlotlontswe

ho fana:	Ho arolelana kapa ho fa batho ba bang dintho, le ho fana ka seo o se ratang.
teboho:	Ho ba le teboho ha o thusitswe kapa ho bontshitswe mosa ho wena.
kutlwelobohloko:	Ho lemoha ha motho e mong a lemetse, a hloname, a le bodutu kapa a hloka ebe o a mo thusa.
ho kenyelletsa:	Ho dumella motho hore a nke karolo hore a se ke a ikutlwa a sa natswe.
ho se kenyelletse:	Ho se dumelle motho ho nka karolo.
sehlabelo:	Ho fana ka ntho e itseng ho thusa kapa ho tshehetsa motho e mong.
tshedisa:	Ho thusa motho hore a ikutlwe a le betere ha hloname, a tshohile kapa a hlorile.

Botsa ba lelapa la hao

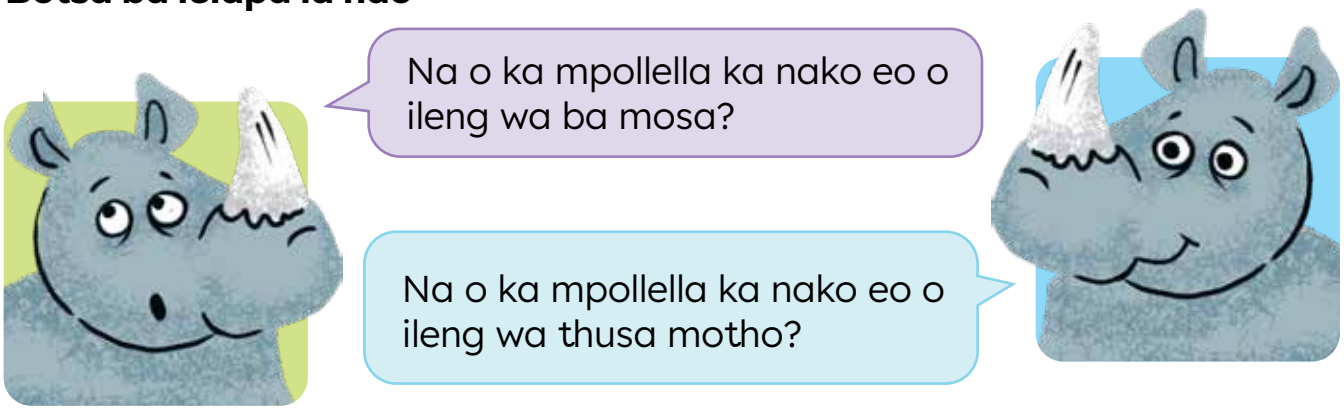

Medumo

Fapanyetsanang ka ho bala medumo ena:

Ho dikhouda

Kopanya medumo ho bala mantswe:

boo	moomo	boomo
nne	monna	nnehile

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Monna yane o nnehile dilamunu tse nne.

Maobane ke ile ka lemala ha re ne re bapala bolo. Monnapule o ile a raha moomo wa ka. Ke a tseba hore ha a o raha ka boomo. O ne a leka ho raha bolo.

Ha ke a rata kamoo bana ba bang ba neng ba mo kenelletse kateng. O ile a se a kopile tshwarelo. Ke ile ba bolella hore ba mo tlohele hobane ke ne ke tseba hore ha a etsa ka boomo.

Ho enkhouda

Qhaqholla mantswe ana ho etsa dipolelo.
Kenya matshwao a puo mme o ngole dipolelo ka bukeng ya ha:

1. koloi reka o malome
2. dijana rakgadi hlatswa o

Medumo

Fapanyetsanang ka ho bala medumo ena:

Ho dikhouda

Kopanya medumo ho bala mantswe:

tlatlapa	letlotlo	motlotlo
llela	mollelwa	llisitse

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Letlotlo o llela mollo.

Maobane bosiu re utlwile Letlotlo a lla. Re ile ra botsa Tlalane hore Letlotlo o ne a llelang. Tlalane o ile a re bolella hore Letlotlo o ne a llela mollo. O ne a lla hobane mme o ile a tima mollo.

Kajeno Letlotlo o a tlolatlola. O tlolatlola a lla. O llela dijo. O re o tshwerwe ke tlala. O re mme a mo tlatsetse sekotlolo. Mme ha a batle ho mo tlatsetsa sekotlolo.

Ho enkhouda

Qhaqholla mantswe ana ho etsa dipolelo.
Kenya matshwao a puo mme o ngole dipolelo ka bukeng ya ha:

1. siile o mme bana
2. mosa mose tabotse o

Mookotaba: **Re mosa**

Medumo

Fapanyetsanang ka ho kopanya medumo ena:

Ho dikhouda

Kopanya medumo ho bala mantswe:

ntlo	ntlola	ntlolela
ntlwaela	ntlwana	mantlwane

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Lesedi o ile le Thato ntlwaneng.

Mme o ntlwaeditse ho tsamaya le nna ha a ya habo Tlalane. Empa tsatsing lena ha a tsamaya lenna. O re o bona eka Tlalane ha a ntlwaela. O re o tla kopa MmaTlalane a ntlwaetse yena. Mohlomong ke lokela ho mema Tlalane a tle re tlo bapala mantlwane.

Ho enkhouda

Bopa mantswe o sebedisa medumo ena.
Ngola mantswe ana ka bukeng ena:

o	nn	tl	ll	e	oo
a	ng	n	w	m	l

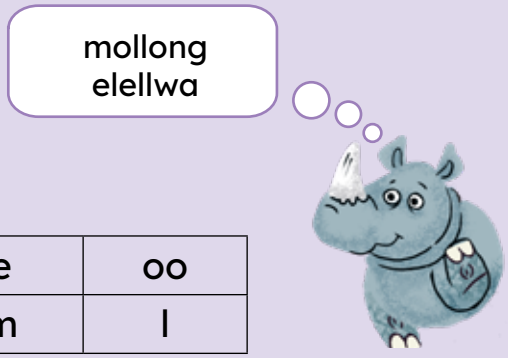

Mongolo

Kopollela bukeng ya hao ya ho ngolla:

Tovo le Noboru ba kena ka ve neng ya Malome Tele.

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Tshenolo ya ditlhong le tlapangollo

Tshenolo e ne e le moshanyana ya ditlhong. Thabo e ne e le yena feela motswalle wa hae wa popota. Ba ne ba dula mmoho morao ka phaposing.

Hoseng ho hong Mong. Pesa o ile a kena a tshwere lebokoso le lenyenyane ka phaposing. “Dumelang bana,” Mong. Pesa a ba dumedisa. Mong. Pesa o ile a bontsha baithuti lebokose le lenyane. Le ne le tletse ditjhoko tse mmala e fapaneng. “Tjo! Ditjhoko tsa mookodi,” ho rialo Jwalane.

“Kajeno ke tla ngola ka mebala ena e metle!” ho rialo Mong. Pesa. Baithuti ba ile ba ntsha dibuka le dipene tsa bona, ba tlo ngola.

Le ha ho le jwalo, Tshenolo o ne a ikutlwa a sa thaba mme a pikitla mahlo a hae. “Molato ke eng, Tshenolo?” Thuso a bua a seba.

Tshenolo o ile a bua a seba a re, “Ha ke kgone ho bona tlapangollong. Ho thata ho bona se ngotsweng ka mebala e meng.”

Dineo o ne a bonahala a tshwenyehile. “Hobaneng o sa bolelle Mong. Pesa?”

Mahlo a Tshenolo a ne a le bohloko a le makgubedu ha a araba, “Ke a tshaba.”

Dineo o ile a buella Pule. “Mong. Pesa, Tshenolo ha a kgone ho bona tlapangollong.” Tshenolo o ile a tlatseletsa a re, “Ke tse diteko tsa mahlo mme di bontshitse hore ke bonela haufi.”

Tshidi o ile a phahamisa letsoho. “Mong. Pesa, Tshenolo a ka nna a tla dula setulong sa ka se ka pele. Ke tla dula morao.” Mong. Pesa o ne a le motlotlo ka Tshenolo le ka mokgwa oo Tshidi a bontshitseng mosa ho Tshenolo ka teng.

Ha Pule a dula setulong sa hae se setjha, o ile a bososela a re, “Ke a leboha! Ke kgona ho bona jwale.”

Baithuti kaofela ba ile ba opa matsoho. Ba ne ba thabetse Pule.

Jwale Tshenolo o ne a se a dula ka pele ka phaposing. O se ba bona hantlenyana. “Ke a le leboha,” a bua a bososela.

Kutlwisiso

Ngola dikarabo ka dibukeng tsa lona:

1. **Tshenolo le Thabile ba ne ba dula kae ka phaposing?**
   Tshenolo le Thabile ba ne ba dula…
2. **Ho ne ho na le eng ka lebokoseng la Mong. Pesa?**
   Kahara lebokose ho ne ho na le…
3. **Ke mang a ileng a fa Tshenolo setulo sa hae?**
   …o ile a fa Tshenolo setulo sa hae.

Mofoloji

Re ka arola mantswe ka ditsela tse fapaneng.
Buisana le motswalle:

1 Ka medumo:	2 Ka dinoko:	3 Ka dikarolo tsa moelelo:
m-o-ts-a-m-a-i	mo-tsa-ma-i	**tsamaya** e bolelang? Karolo **mo** ya lentswe e **fe**tola moelelo jwang??

Jwale leka sena ka mantswe ana: moruti, moeketsi

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Kananelo o etsa setswalle se setjha

Kananelo, Lesedi le Kamohelo ke metswalle e meholo. Ba ne ba etsa dintho mmoho. Ka letsatsi le leng, ka nako ya kgefutso Monghadi Molefe o ile a kopa Kananelo hore a sale. “Ke tla kopana le lona kantle,” ho bolela metswalle ya Kananelo.

“Kananelo, ke elelletswe hore Thomas o dihlong mme dula a le mong ka nako tsohle. Ke tshepa hore o ka bapala le yena.” ho rialo Monghadi Molefe. Kananelo o ne a sa tsebe hore a reng. O ne a nahana hore Thomas o a makatsa...

Kananelo a ya metswalleng ya hae. Yaba Lesedi o mmotsa hore na o kene kgathatsong. “Monghadi Molefe o fumane pentsele yaka fatshe” Kananelo a bua leshano. O ne a batla nako ya ho nahana ka mosebetsi oo Monghadi Molefe a mo fileng ona.

Bosiung boo, Kananelo a tletlaba ho mme wa hae. “Tjhe, Monghadi Molefe o batla ke bapale le moshanyana ya thotseng, ya makatsang. Ha ke tsebe hobaneng.”

“Ha o a qobeleha, Monghadi Molefe o ne a mpa a botsa. A ke ke a o qobella.” Ho rialo mme wa Kananelo.

Ha mmamorao ha Kananelo a le paqame betheng, a nahana kamoo a neng a le bodutu ka teng ha a qala sekolo. A etsa qeto ya hore o tla bapala le Thomas.

Ka letsatsi le hlahlamang, a bolella Lesedi le Kamohelo, “Ha re bapaleng le Thomas.”

“Hobaneng?” Ho botsa Lesedi le Kamohelo.

“Ke mo utlwela bohloko, etswe ha re le bane, re ka bapala ka dihlopha,” Ke Kananelo eo.

Kananelo a kopa Thomas ho tla bapala le bona. Thomas o ne a se na bonnete empa a bososela. Ba bapala bolo ya maoto ya pedikapedi me ha e ba monate. O tlo bapala le rona hape hosane. Ho bua Lesedi.

“Ke motlotlo ka wena Kananelo,” Monghadi Molefe a rialo. Kananelo a ikutlwa a lemotlotlo le yena.

Kutlwisiso

Ngola dikarabo ka dibukeng tsa lona:

1. **Metswalle ya Kananelo ke bo mang?**
   Metswalle ya Kananelo ke... le...

2. **Mong. Molefe o ile a kopa hore Kananelo a bapale le mang?**
   O ile a kopa hore Kananelo a bapale le...

3. **Bashemane ba ile ba bapala papadi efe?**
   Bashemane ba ile ba bapala papadi ya...

Mofoloji

Sebedisa dikarolo tsena ho bopa mantswe:

se	bo	ma
Mohlala: seroki	Mohlala: bothotho	Mohlala: mararo

Ngola lenane la mantswe ka bukeng ya hao.

Medumo

Fapanyetsanang ka ho bala medumo ena:

Ho dikhouda

Kopanya medumo ho bala mantswe:

nnyane	monnyane	nnyolla
tsetsela	letsetse	motsotso

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Nnyane o fuwe metsotso e mennyane.

Nnyane o tseleng e lebileng ha Mme Mannyaki. O tsamaya a tatile hobane letsatsi le tjhabile. Tseleng o ile a kopana le Nnyaki. Nnyaki o ne a tsamaya le Matsoso.

Nnyane le Matsoso ba ne ba se tsebane. Nnyaki o ile a ba tsebisa Nnyane Matsoso. Matsoso o ne a bonahala a le monnyane ho Nnyane ka dilemo. Feela hoo ho ne ho sa etse taba.

Ho enkhouda

Qhaqholla mantswe ana ho etsa dipolelo.
Kenya matshwao a puo mme o ngole dipolelo ka bukeng ya ha:

1. ngola lengolo e ngaka
2. ntate moriana o nnwesa

Medumo

Fapanyetsanang ka ho bala medumo ena:

Ho dikhouda

Kopanya medumo ho bala mantswe:

gauta	ege	gafela
nne	nonneng	nnanabela

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Nna ke ne ke dutse Gauteng dikgwedi tse nne.

Ke fihlile Gauteng bekeng e fetileng. Ke ithutile dintho tse ngata mona Gauteng. Ke ithutile hore Gauteng re fumana gauta. Malome o re o tlo nketela. Empa o lokela ho gafela koloi ya hae pele. Ha a tlameha ho tsamaya ka koloi e sa gafelwang.

Nneheng o ne a nketetse. O ne a tsamaya le Mannehileng. E se e le dilemo tse nne nna le yena re sa bonane. Ke ne ke ne ke maketse kamoo a neng a nonne kateng. Kannete o ne a nonne ho makatsang.

Ho enkhouda

Qhaqholla mantswe ana ho etsa dipolelo.
Kenya matshwao a puo mme o ngole dipolelo ka bukeng ya hao:

1. tjhesitse thapelo o naha
2. phutheho reretse moruti o

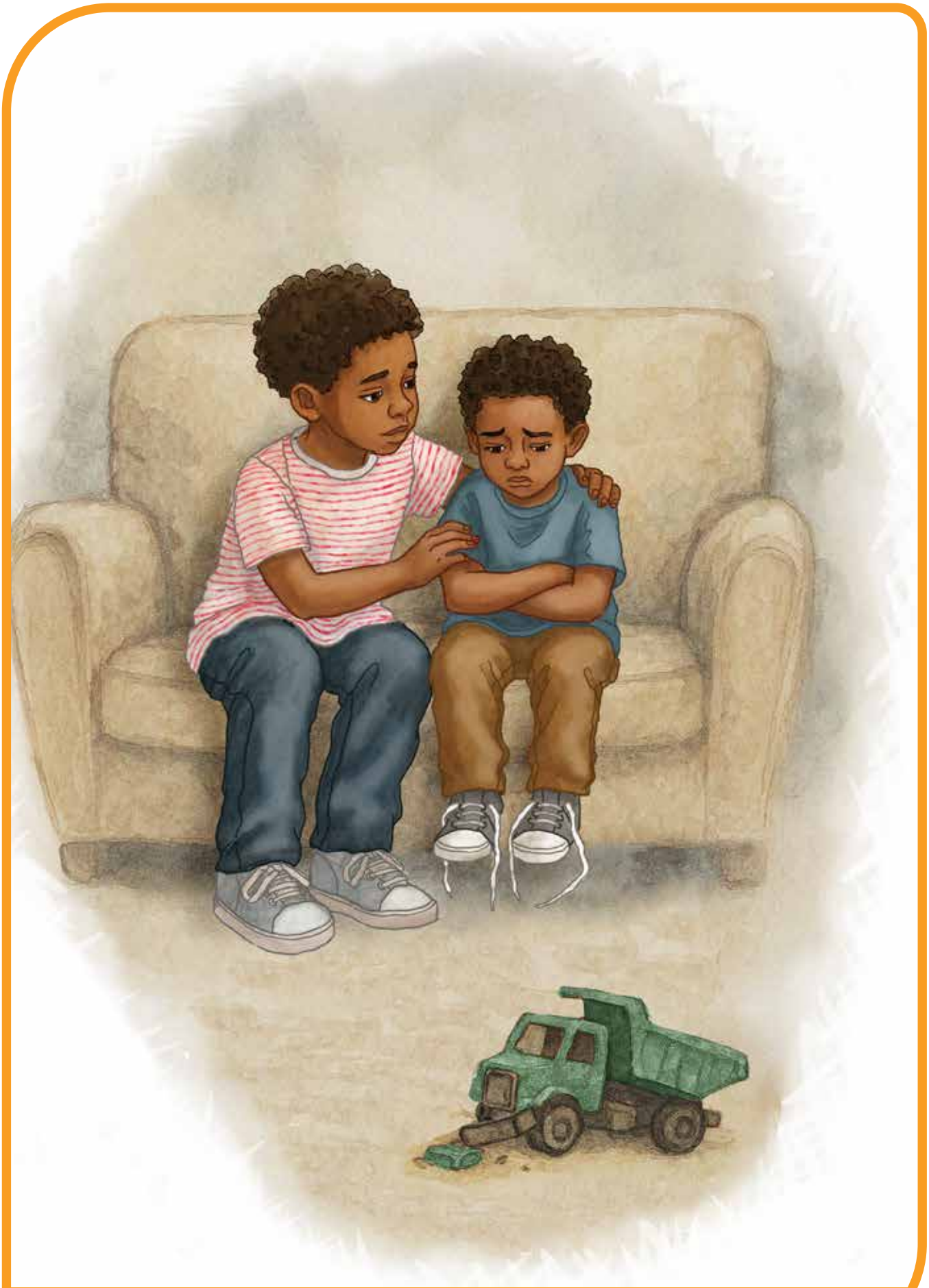

Moqoqo wa dipale tsa boiqapelo

Medumo

Fapanyetsanang ka ho kopanya medumo ena:

+

+

Ho dikhouda

Kopanya medumo ho bala mantswe:

ntseba	ntsosa	ntsebisa
ntswafisa	ntswepelela	ntswakela

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Ntswaki o ile a ntsebisa hore Ntsaku o tla ntswakela ka tswekere.

Ntswaki o ile a ntswepelela sengwathana sa bohobe. Ho ntswepelela hoo, ho tlo ntswafisa ho mo etela ka nako e tlang. Le ha ho le jwalo, o ile a leka ho ntswakela motswako o phekolang mala a neng a ntshwere. Ebe Ntswaki o ntswela kae. Motswako a neng a ntswaketse ona o ile wa sebetsa.

Ho enkhouda

Bopa mantswe o sebedisa medumo ena.
Ngola mantswe ana ka bukeng ena:

ny	ts	g	n	a	o
w	n	e	i	k	s

ntsekisa
Ntswaki

Mongolo

Kopollela bukeng ya hao ya ho ngolla:

Wewe le Wandi ba wele ba fiela.

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Diborele tsa Tshenolo

P.O Box 2091
Naledi
Mohlakaneng
1212
05 Phato 2023

Mong. le Mof. Kalane ba ratehang,

Ke nna Monghadi Pesa. Ke titjhere ya Tshenolo.

Kajeno ke sebedisitse mebala e fapaneng ho ngola tlapangollong. Tshenolo o sebetsa hantle dithutong tsa hae, empa kajeno o ne a sa bone letlapeng.

Tshenolo o ntse o sokola ho bona tlapangollong. O ile a mpolella hore o bonela haufi.

Moithuti mmoho le Tshenolo, Tshidi o ile a tjhentjhisana ka setulo le yena. Tshenolo o se a dula ka pele phaposing, hore a kgone ho bona letlapeng. O thabile haholo ho dula setulong sena se setjha.

Sekolo se ka thabela ho thusa Tshenolo ho fumana

diborele. Tshenolo a ka fumantshwa teko ya mahlo a sa lefe letho ke Dr. Eyes Ke ngaka ya mahlo e etela tleliniking e haufinyana ka diLabone. Dr. Eyes o thusitse bana ba bangata ka diborele tsa mahlo.

Ebang o dumela hore Tshenolo a bonwe ke Dr. Eyes, ke kopa o romele lengolo leo o hlalosang hore o a dumela. Mongodi sekolong mona o tla ba le Tshenolo ka dinako tsohle.

Ke kopa o mphounele ebang o na le dipotso.

Diteboho,

Mong. Pesa

Kutlwisiso

Ngola dikarabo ka dibukeng tsa lona:

1. **Le tswa kae? Le ngoletswe mang?**
   Lengolo lena le tswa ho... le ngoletswe...

2. **Batswadi ba Tshenolo ba lokela ho romela eng sekolong?**
   Batswadi ba Tshenolo ba lokela ho romela...

3. **Ebe o nahana hore Ngaka Mahlo ke lebitso la hae nnete?**
   Ee, ke nahana hore ke lebitso la hae la nnete.
   Tjhee, ha ke nahane hore ke lebitso la hae la nnete.

Mofoloji

Re ka arola mantswe ka ditsela tse fapaneng.
Buisana le motswalle:

1 Ka medumo:	2 Ka dinoko:	3 Ka dikarolo tsa moelelo:
m-a-sh-o-m-e	ma-sh-o-m-e	**leshome** e bolelang? Karolo **ma** ya lentswe e fetola moelelo jwang??

Jwale leka sena ka mantswe ana: mahlano, mangata

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Borothwana bo bong hape

Mantaha hoseng Teboho o ile a ntsha borothwana ba hae boo a bo ratang ka mokotlaneng. O ile a elellwa hore

Nyakallo ha a na seo a se jang.

Dijo tsa hao tsa motsheare di kae? Teboho a botsa Nyakallo.

“Ha ke na dijo. Mme wa ka o sepetlele, mme ha ke na motho ya ntukisetsang dijo.” Mokgadi a arolela Nyakallo borotho ba hae.

Ka Labobedi, Teboho a kopa mme wa hae a mo lokisetse marotwana a mabedi.

“Hobaneng?” A mmotsa.

“Ke lapile haholo kajeno” na rialo.

Mme wa hae a mo fa marothwana a mabedi yaba o fa Nyakallo bo le bong ha a fihla sekolong.

Ka Laboraro, Teboho a etsa borothwana bo bong hape. Mme wa hae a mmona mme a mmotsa, “Borothwana bo bong hape?”

Ke ya dipapading kajeno, mme ke hloka dijo, a bua leshano.

Ha a fihla sekolong a fa Nyakallo borotho bo nang le kase le hamo.

Ka Labone, Teboho o ne a le morao ho ya ja thahameso. “Ke kopa o mphe borotho ba thahameso hle,” a kopa mme wa hae. Ka nako ya dijo sekolong, o ne a lapile haholo, empa a nna a fa Nyakalo borothwana ba hae.

Bosiung boo, mme wa Nyakallo a letsetsa mme wa Teboho mohala. “Ke a leboha hore o etseditse Nyakallo dijo bekeng ena, ke ne ke le sepetlele” a rialo. Mme wa Mokgadi a bososela. O qetelletse a utlwisisa hobaneng moradi wa hae ne a hloka borothwana bo bong hape.

“Teboho ke batla ho bua le wena,” mme a mmitsa.

“Ke a tseba hobaneng o ne o batla dijo tse ngatanyana,” mme a bososela, “empa hobaneng o ne o sa mpolelle.”

“Ke tshepisitse Nyakallo hore nke ke ka bua” ho bolela Teboho. Mme wa hae a re ho yena, “O entse ntho e ntle. Ke motlotlo ka wena”

Kutlwisiso

Ngola dikarabo ka dibukeng tsa lona:

1. **Mme wa Nyakallo o ne a le kae?**
   Mme wa Nyakallo o ne a le...

2. **Teboho o file Nyakallo borothwana ba eng?**
   Teboho o file Nyakallo borothwana ba...

3. **Hobaneng Teboho a ne a sa bolelle mmae nnete?**
   Teboho o ne a sa bolelle mmae nnete hobane...

Mofoloji

Sebedisa dikarolo tsena ho bopa mantswe:

se	mma	di
Mohlala: sebueng	Mohlala: mmarona	Mohlala: dikeletso

Ngola lenane la mantswe ka bukeng ya hao.

Mookotaba: Re baenjenere

Ntlafatso ya puo:

Qotso

Mantswe a bohlokwa a qotsitsweng puong ya motho a itseng. Ha motho a bua ntho e nang le molaetsa o matla o ahang, re ela mantswe a hae hloko, e le hore re ka a pheta.

"Borasaense ba lora ka ho etsa dintho tse ntle tse kgolo. Baenjinere bona ba a di etsa."

- Bill Nye

Qotso ena e bua ka bokgoni bo hlwahlwa ba baenjenere ba ho etsa dintho tseo borasaense ba di lorang kapa ba di nahang empa ba sena bokgoni ba ho di etsa. Ho bolelang baenjenere ba kgona ho phethahatsa ditoro tsa borasaense.

Dipale:

Sefehlametsi sa Wiliam se setle

Sefuthumatsi sa metsi sa letsatsi sa Xochitl

Tlotlontswe

sefehlametsi:	Motjhini o sebedisang moya ho fehla motlakase kapa ho pompa metsi.
komello:	Ha pula e sa ne nako e telele, mme ho le thata ho lema.
jarete ya ditshepe:	Sebaka seo dintho tsa kgale tse robehileng jwaloka masenke, dipeipi, dikarolo tsa dibaesekele di behwang hore batho ba kgone ho di sebedisa hape ho etsa kapa ho lokisa dintho tse ding.
thepa e senyehileng:	Dintho tsa kgale kapa tse siilweng jwaloka ditshepe, dipeipi, dikarolo tsa dibaesekele kapa dikoloi, tse sebediswang hape ho bopa kapa ho lokisa dintho.
pompo:	Motjhini o pompang metsi ho a tlosa sebakeng se seng ho a isa ho se seng. Jwaloka ho tloha sedibeng ho ya dimeleng.

Tlotlontswe

matla a letsatsi:	Ho sebedisa matla a letsatsi ho etsa motlakase kapa matla.
ho kgona ho reka:	Ho ba le tjhelete e lekaneng ho reka se itseng.
lahlilwe:	Ntho e lahlilweng kapa e sa hloleng e hlokeha.
tshibollo:	Ntho e ntjha eo motho a e entseng ho rarolla bothata kapa ho thusa batho.
ho kganya sefahlehong:	Ho bososela ka thabo hobane o le motlotlo sa seo wena kapa motho e mong a se entseng.
moinjenere:	Motho ya nahanang mehopolo ebe o bopa disebediswa, metjhini, kapa ditsamaiso ho rarolla mathata.
motako wa sebopeho:	Moralo o bontshang kamoo ntho e tla etswa ka teng.
lebidi la ho nyolla:	Lebidi le nang le lerapo le hulwang ho phahamisa dintho ha bobebe.
tora:	Moaho o molelele.
heleha:	Ha ntho e wela fatshe kapa e robeha hobane e sa kgone ho tsepama.

Botsa ba lelapa la hao

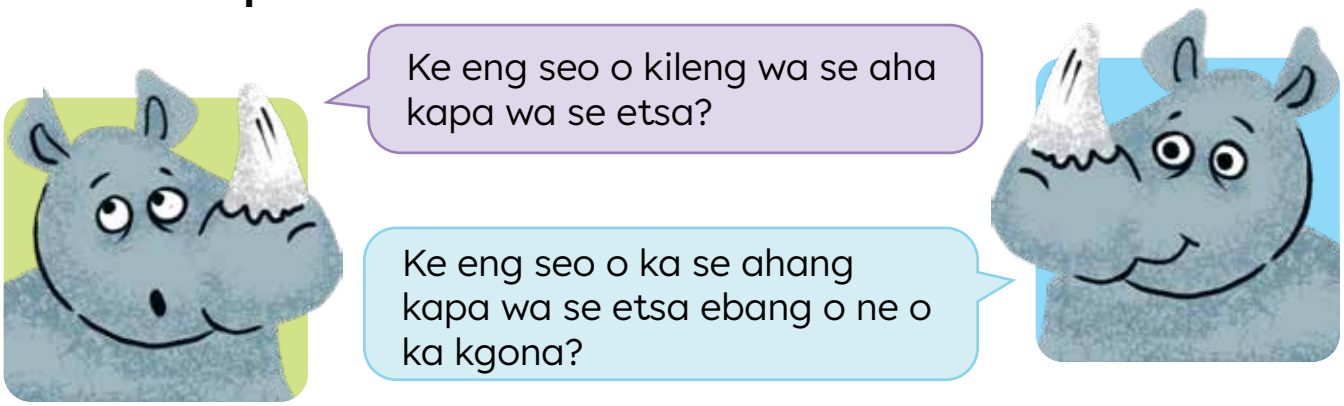

Medumo

Ke medumo efe eo o ka e tswakang?

Ho dikhouda

Kopanya medumo ho bala mantswe:

ntswela	ntswetse	ntswafisa
ntshwara	ntshwarela	ntshwetse

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Ntswaki o ile a ntshwela ka mathe.

Ka Moqebelo ke ile ka fihla habo Ntswaki a ntse a ja. O ile a ntswepelela sengwathana sa bohobe seo a neng a ntse a se ja. Kamora moo a ntswakela motswako o mona o tswekere o tswang ka ditsebe. Ebe Ntswaki o ntswela kae!

Ka Sontaha ke ne ke dutse le Ntswaki heso re ja lehlaka la tswekere le bitswang ntshwe. Ke ile ka kopa Ntswaki a ntshwarele ntshwe ya ka ha mme a ne a mpitsa. O ile a ntshwabisa a hana ho ntshwarela ntshwe ya ka. O re o batla ho ntshetsa kaha ke hanne ho mo thusa maobane.

Ho enkhouda

Qhaqholla mantswe ana ho etsa dipolelo.
Kenya matshwao a puo mme o ngole dipolelo ka bukeng ya ha:

1. titjere le bua o nna
2. shebeletse le telebishene lesea

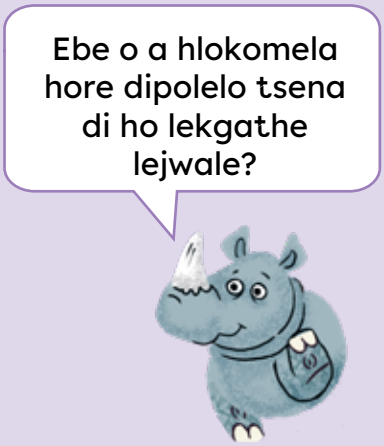

Medumo

Ke medumo efe eo o ka e tswakang?

Ho dikhouda

Kopanya medumo ho bala mantswe:

ntlhwesa	ntlhwesitse	ntlhwela
nkgwesa	nkgwatha	nkgwathela

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Ke ile ka kopa a tle a tlo ntlhwela.

Bekeng e fetileng ke Lerato o ne a tlile a tlo ntlhwela, kamora hoba ke nonyetse leoto la ka. O mphumane ke leka ho hlwa bethe. Ke ile ka mo kopa a ntlhwese. O ile a leka ho ntlhwesa empa a hloleha ka baka la boima ba ka.

Kamora moo ke ile ka mmitsa a tlo nkgwakgwathollela tshila e neng e pakellane ka tlasa bethe ya ka. Kamora moo a nkgwathela mafura hore ke itshase. O ne a nkgwathetse mafura a mangata hoo ke ileng ka tlameha ho itshasa le matsoho.

Ho enkhouda

Qhaqholla mantswe ana ho etsa dipolelo.
Kenya matshwao a puo mme o ngole dipolelo ka bukeng ya ha:

1. le buile nna o titjhere
2. tsamaile lesea le leso mme le

Mookotaba: **Re baenjenere**

Medumo

Ke medumo efe eo o ka e tswakang?

Ho dikhouda

Kopanya medumo ho bala mantswe:

nqhalla	nqhwetse	nqhwaela
nthodisa	nthabetse	nthwesitse

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Nkgono o batla qhobosha eo a tlo nqhwaela ka yona.

Nkgono o ile a nthwesa katiba ha a qeta ho nqhwaela kobo ka qhobosha. Kamora moo kgono o ile a nketsetsa tee. Tee eo e ile ya nqhwela habohloko. Nkgono o ile a nqhwaolla ha ke mmolella hore ke se ke futhumetse.

Ho enkhouda

Bopa mantswe o sebedisa medumo ena.
Ngola mantswe ana ka bukeng ena:

n	a	ts	w	e	tlh
o	kg	i	q	qh	th

kgotha qhatsa

Mongolo

Kopollela bukeng ya hao ya ho ngolla:

Xoliswa le Xoli ba bua se Xhosa.

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Thiba mello!

Marang le mme wa hae ba ne ba dula kantlenyana ho Motse Kapa.

Malome wa hae o ile a ba ahela ntlo e nyenyane ka masenke. E ne e na le lemati le difestere tse pedi.

Ntlo e ne e le nyenyane, empa Marang o ne a na la bethe eo e leng ya hae le khabote eo a kenyang diaparo le dintho tse ding tsa hae. Mme wa hae o ne a sebetsa ka thata ho etsa ntlo ya bona e be ntle.

Mona Marang a neng a dula teng, o ne a na le metswalle e mengata. Ho ne ho le monate ho bapala le bona ha sekolo se tswa.

Empa ka dinako tsohle ha e le kgwedi ya Tshitwe, ho ne ho ba le moya o matla.

Batho bohle ba ne ba hlokomela hore ho se be le mello e bakwang ke meya ena e matla, e neng e etsa hore e be le malakabe e be a maholo, e ate kapele.

Marang le metswalle ya hae ba ile ba sheba mello ena. Ba hlokomela hore moya o fokela lehlakoreng lefe. Ba ile ba bona hore bojwang bo bolelele le matlakala di ne etsa hore ho tjhe kapele.

Bashemane bane ba ile ba etsa etsa qeto ya ho etsa ho hong. Ba ne ba batla ho thibela mello ena e se tjhese matlo a bona.

Letsatsi le letsatsi, ba ile ba bokeletsa matlakala ba a tjhekela hole le matlo a bo bona.

Ka Meqebelo, ba ile ba kgotha bojwang bo neng bo le pela matlo a bo bona, ba bo tlosa.

Hang kamora moo, ba malapa a mang ba ile ba hlokomela seo bashemane bana ba neng ba se etsa.

Ba ile ba bona hore moo bashemane bana ba neng ba dula teng ho ne ho hlwekile, ho le makgethe.

Ba ile ba bona le hore ba sireletsehile kgahlano le mello ena.

Ho so fete nako e kae, batho ba bangata ba ile ba etsa jwalo feela ka Marang le metswalle ya hae. Ho tloha moo, ha ho a ba le mello e mengata jwaloka pele.

Kutlwisiso

Ngola dikarabo ka dibukeng tsa lona:

1. **Marang o ne a dula kae?**
   Marang o ne a dula...

2. **Moya o ne o etsa mollo eng?**
   Moya o ne o etsa...

3. **Bashemane ba ile ba etsa eng ho thibela mello?**
   Bashemane ba ile ba...

Mofoloji

Re ka arola mantswe ka ditsela tse fapaneng.
Buisana le motswalle:

1 Ka medumo:	2 Ka dinoko:	3 Ka dikarolo tsa moelelo:
d-i-t-a-e-l-o	di-ta-e-lo	**laela** e bolelang? Karolo **di** ya lentswe e fetola moelelo jwang??

Jwale leka sena ka mantswe ana: dithapelo, diteboho

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Sefehlametsi se tjhatsi sa William

William o holetse motseng o bitswang Wimbe, Malawi.

Ho ne ho sena motlakase Wimbe. Baahi ba ne ba tshepile metsi a pula ho nwesetsa dijalo tsa bona.

Ha William a le dilemo tse 14, ho ile ha ba le komello Malawi. Balemi ba ile tsa hloka metsi a ho nwesetsa masimo a bona.

Ba lelapa la William ba ne ba kgona ho ja ha nngwe feela ka letsatsi. William o ile a tlameha hore a tlohele sekolo. Batswadi ba hae ba ne ba sa kgone ho mo patalla tjhelete e hlokehang sekolong.

Ka ha William o ne a se a sa ye sekolong, o ne a qeta nako e ngata laeborari. Ka tsatsi le leng a fumana buka e ngotsweng Ho sebedisa matla. Buka ya hlalosa hore o ka sebedisa meqhaka ya moya ho fehla matla.

William a nka qeto ya hore o tla sebedisa sefehlamoya moya ho tlisa matla motseng wa habo.

William o ile a ya shebasheba dintho tseo a ka di sebedisang ho etsa sefehlamoya. Batho ba bang ba ne ba mo tsheha, empa a tswela pele.

Bosiu bo bong, William a qetela a kgonne ho etsa sefehlamoya se dikolohe. Sefehlamoya sa etsa matla a lekaneng ho hotetsa mabone le radiyo. William o ile a sebedisa mabone ho re a bale bosiu.

William o ne a batla ho tlisa motlakase le metsi motseng ohle wa habo. O ile a sebetsa ka thata ho aha sefehlamoya se seholo. A sebedisa sefehlamoya sa hae ho pompa metsi sedibeng.

Jwale balemi ba ne ba kgona ho nwesetsa dijalo tsa bona.

Kamora dilemo tse mmalwa, ho na le monna ya ileng a ngola pale ya William koranteng. Batho ba bangta Malawi le lefatsheng ba bala nalane ya William. Ba bang ba ile ba kgahlwa haholo ke pale ena yaba ba mo lefella hore a ye sekolong le yunibesithing.

Kutlwisiso

Ngola dikarabo ka dibukeng tsa lona:

1. **William o ne a dula kae?**
   William o ne a dula...

2. **William o ne a hlola kae motsheare?**
   William o ne a hlola...

3. **William o ile a aha eng?**
   William o ile a aha...

Mofoloji

Sebedisa dikarolo tsena ho bopa mantswe:

bo	ra	pa
Mohlala: bomalome	Mohlala: rakgwebo	Mohlala: paballo

Ngola lenane la mantswe ka bukeng ya hao.

Ho dikhouda

Fetolela dipolelo tsena ho lekgathe lefitile:

Hopola, ha re fetolela polelo lekgatheng lefitile, re e:

- *Fetola leetsi le bontshe hore hore ketso e se e etsahetse.*

1. Kopollela dipolelo bukeng ya hao:

   Sellwane o ja borotho ka jeme.

2. Fuamana o be o etse sekadikwe ho ketso:

   Sellwane o ja borotho ka jeme.

3. Ngola leetsi lena lekgatheng lefitile:

   jele

4. Ngola polelo ena lekgatheng lefitile:

   Sellwane o jele borotho ka jeme.

5. Phetha sena ka dipolelo tse ding:

   a. Thabo a raha bolo.
   b. Mme o pheha nama.
   c. Nkgono o re qoqela tshomo.

Sebopeho sa polelo

Qhaqolla dipolelo tsena tse lekgatheng lefitile:

1. Kopollela dipolelo bukeng ya hao.

   kga kekeletso diperekisi o

2. Fumana o be o sehelle leetsi mola ka tlase.

   kgile kekeletso diperekisi o

3. Fuamana o be o etse sekadikwe ho ketso.

   kgile kekeletso diperekisi o

4. Fumana o be o khalare moetsuwa.

   kgile kekeletso diperekisi o

5. Ngola polelo ka tsela e latelang:
   Moetsi + ketso + moetsuwa.

   kekeletso o kgile diperekisi

6. Ngola matshwao a puo:

   Kekeletso o kgile diperekisi.

7. Phetha sena ka dipolelo tse ding:

   a. pina binne o ntate
   b. lelekisitse ntja koloi e
   c. setshwantsho o morwesi takile

Sebopeho sa polelo

Fetolela dipolelo tsena ho lekgathe lefitile:

a. Mme o bua le bana.
b. Ke bala buka.
c. Refilwe o hlatswa dijana.

Sebopeho sa polelo

Qhaqolla dipolelo tsena tse lekgatheng lefitile:

a. ditaba o mametse ntatemoholo
b. kgannile o koloi malome
c. dijo mme phehile

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Ke mang ya jeleng dijo tsa ntate?

Ntja ya ka Thofi

Thofi ke ntja e nyenyane e sootho ka mmala. Thofi o rata ho bapala ka ntle. O rata ho lelekisa dinonyana le dirurubele. O rata ho epa mekoti, ebile o ja ntho e nngwe le e nngwe.

Thofi ke ntja e mafolofolo. E rata ho matha e potoloho jarete ha e thabile. Hoseng ho hong le ho hong, Thofi o nka dithupa kapa patsi eo a fumaneng ka jareteng o di beha lemating la kitjhene. Ke nahana ke dimpho tseo a re tlisetsang tsona.

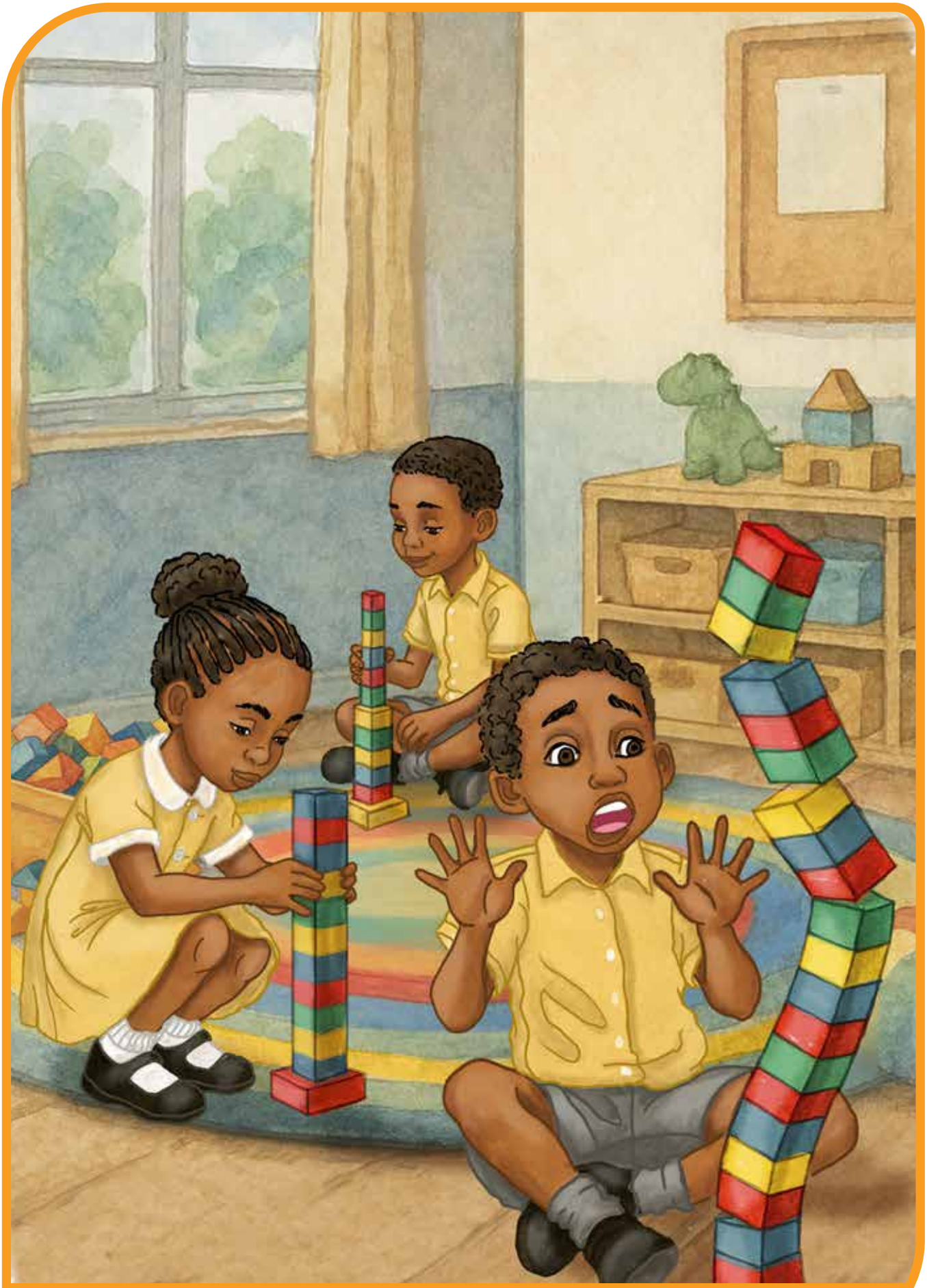

Moqoqo wa dipale tsa boiqapelo

Sebopeho sa polelo

Fetolela dipolelo tsena ho lekgathe lefitile:

a. bana ruta titjhere o.
b. bina ba banana a.
c. koloi hlatswa moshanyana o.

Sebopeho sa polelo

Qhaqolla dipolelo tsena tse lekgatheng lefitile:

a. kutile o thabo moriri
b. dieta nthabi lahlile o
c. robehile pule o leoto

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Modiehi o rata sekolo sa hae se setjha.

Letsatsi la Modiehi la sekolo
Modiehi o tsohile ka hora ya 7:00 hoseng. O ile a apara diaparo tsa hae tsa sekolo mme a ja motoho o monate wa mabele. Pele a tswa ka tlung o dumedisa batswadi ba hae ebile o tshella ntja ya hae Baile dijo le metsi.

Modiehi o tsamaya le abuti wa ha Molefe. Tseleng ba kopana le Palesa le abuti wa hae Pule. Pule ke motswalle wa Molefe. Palesa ke motswalle wa Modiehi. Modiehi le Palesa ba lehlohonolo hoba le bo abuti ba ba hlokomelang ka nako tsohle.

Bokgeleke

Hopola, ho bala ka bokgeleke ho bolela:
- Ho bala pale ntle le ho etsa diphoso.
- Ho bala pale ka lebelo le loketseng, jwaloka ha o bua.
- Ho bala pale ka maikutlo.

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Palesa Masuku: Morarolli wa mathata

Ke mang Palesa Masuku?

Palesa Masuku ke setsebi tsa saense mona Afrika Borwa. Ka selemo sa 2011 o ile a hapa kgau bakeng sa tshibollo ya hae ya setofo. Pale ena e bua ka moo Palesa a ileng a sebedisa bokgoni ba hae ba ho etsa moralo ho rarolla bothata boo a bo boneng.

1. Bothata

Palesa o ile a fumana hore batho ba bangata ba ne ba sa kgone ho reka mashala kapa parafini ho pheha le ho iphuthumatsa ka lebaka la theko tsa tsona tse hodimo. O ne a batla ho etsa/hlahisa setofo se theko e tlase.

2. Rala

Palesa o ile a fumana hore ditholwana tsa sefate sa

Marula di molemo hobane di tjha hantle, butle.

3. Etsa Moralo

Palesa o ile a iketsetsa setofo ka bo yena. Ho na le hore a sebedise mashala, o ile a se etsa hore se sebedise ditholwana tsa sefate sa Marula.

4. Etsa

Palesa o ile a etsa setofo a sebedisa ditholwana tsa sefate sa Marula le dikgaketlana ho ena le mashala.

5. Teko

Palesa o ile a sheba hore setofo sa hae se a sebetsa. Se ile sa tjhesa, yaba o bedisa metsi mme a pheha dijo. Setofo se ile sa sebetsa!

Arolelana

Palesa o ile a arolelana le ba bang moralo wa hae. O ile a kenela tlhodisano, mme ya ba mohlodi!

Hobaneng Palesa e ile ya ba mohlodi?

Dibakeng tse ngata, ditholwana tsa sefate sa Marula le dikgaketlana tsa ona di fumanwa fatshe sesolo. Sena se bolela hore batho ba bangata ba na le ditsela tse sa hlokeng tjhelete e ngata ho di pheha le ho di futhumatsa.

Kutlwisiso

Ngola dikarabo ka dibukeng tsa lona:

1. **Palesa o ne a batla ho rarolla bothata bofe?**
   Palesa o ne a batla ho…

2. **Hobaneng ditholwana tsa sefate sa Marula di le bohlokwa?**
   Ditholwana tsa sefate sa Marula di bohlokwa hobane…

3. **Ebe ho na le difate tsa Marula moo o dulang teng?**
   Ee, ho na le difate tsa Marula moo ke dulang teng.
   Tjhee, ha ho na difate tsa Marula moo ke dulang teng.

Mofoloji

Re ka arola mantswe ka ditsela tse fapaneng.
Buisana le motswalle:

1 Ka medumo:	2 Ka dinoko:	3 Ka dikarolo tsa moelelo:
m-a-d-u-l-a-mm-o-h-o	mo-se-be-tsi-mmo-ho	**majammoho** e bolelang? Karolo **batsamaimmoho** ya lentswe e fetola moelelo jwang?

Jwale leka sena ka mantswe ana: basebetsimmoho

Bokgeleke

Fapanyetsana ho balla hodimo:

Xotchitl o etsa sefuthumatsi sa metsi sa matla a letsatsi

Ka tsatsi le leng Xochitl o ne a le tseleng e yang hae. A elellwa hore ha ho na difate. A ipotsa hore na difate di ile kae.

Ka letsatsi le hlahlamang hoseng a bona ntatae a kenya patsi ka mollong ho futhumatsa metsi. A elellwa hore difate di ne di kgaolwa ho besa mollo wa ho futhumatsa metsi. Xochitl a nka qeto ya hore o tla etsa sefuthumatsi se sa hlokeng difate kapa se bitsang.

Ha Xochitl a tswa sekolong, o ile a qalella ho sebetsa moralong wa hae. O ile a bokelletsa dibotlolo tsa polasitiki, kgalase, lethopo le patsi. O ile a kopanya lethopo le botlolo ya polasitiki mme a di penta ka pente e ntsho. Ntate wa hae a mo thusa ho aha lebokoso bakeng sa sefuthumatsi sa hae.

Katsatsi le hlahlamang Xochitl o ile a kenya metsi ka dibotlolong pele a ya sekolong. Kamora moo a beha sefuthumatsi letsatsing. Yaba o beha sefuthumatsi sa hae letsatsing ho bona hore se tla sebetsa.

Ha sekolo se tswa, o ile a mathela hae ho ya lekola hore sefuthumatsi sa hae se a sebetsa. O ile a bulela lethopo mme ho ile ha tswa metsi a tjhesang! “Bona Ntate! E a sebetsa!” Xochitl a hweletsa ntatae. “O entse mosebetsi o motle.” Ho rialo ntate wa Xochitl.

Xochitl o ile a etsa sefuthumatsi se seholwanyane ho futhumatsa metsi a lekaneng lelapa la hae lohle. O ile a se beha hodimo marulelong hore se fumane letsatsi le lengata. Bohle ba bona sefuthumatsi mme ba se batla. Ha batho bohle ba ba le sefuthumatsi sa Xochitl, ba ile ba kgona ho futhumatsa metsi a bona ka letsatsi. Batho ha ba ka ba hloka ho kgaola difate bakeng sa patsi ya mollo.

Xochitl o ile a fumana kgau ho tswa Unibesithing ya Mexico bakeng sa tshibollo ya hae ya sefuthumatsi sa metsi.

Kutlwisiso

Ngola dikarabo ka dibukeng tsa lona:

1. **Xochitl o ile a etsa qeto ya ho etsa eng?**
   Xochitl o ile a etsa qeto ya ho…

2. **Ntate wa Xochitl o ile a mo thusa ho ahang?**
   Ntate wa Xochitl o ile a mo thusa ho…

3. **Ke bothata bofe setjhabeng sa heno boo o ratang ho bo rarolla?**
   Ke batla ho rarolla bothata ba…

Mofoloji

Sebedisa dikarolo tsena ho bopa mantswe:

nyana	moholo	hadi
Mohlala: mosadinyana	Mohlala: monnamoholo	Mohlala: selepehadi

Ngola lenane la mantswe ka bukeng ya hao.

Copyright © 2026 National Educational Collaboration Trust (NECT)

This work is licensed under a **Creative Commons Attribution–NonCommercial–NoDerivatives 4.0 International License (CC BY-NC-ND 4.0)**.

Additional permissions beyond the scope of this license may be available. For further information, please contact the publisher at **materials@nect.org.za**.

First edition, 2026

NHLRP | National Home Language Reading Programme

NHLRP | National Home Language Reading Programme